

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра соціології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

на тему:

**«ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА УЯВЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ТЕРОРИЗМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ»**

Виконала: студентка IV курсу,
групи СПМ–44,
спеціальності 054 Соціологія
Рябцева О.А

Наукова керівниця: Кутирьова
В.І, кандидатка соціологічних
наук, доцентка, доцентка закладу
вищої освіти кафедри соціології.

Рецензент: Чернявська О.В
кандидатка соціологічних наук,
доцентка ЗВО кафедри
прикладної соціології та
соціальних комунікацій ХНУ ім.
В.Н. Каразіна

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Соціологічний факультет

Кафедра соціології

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)

Спеціальність 054 - Соціологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В.о. завідувачки
кафедри соціології**

Людмила СОКУРЯНСЬКА
підпис

17 березня 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Рябцева Олександра Андріївна

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Вплив інформаційного середовища на уявлення української молоді про тероризм»

керівник роботи Кутирьова В.І, кандидатка соціологічних наук, доцентка, доцентка закладу вищої освіти кафедри соціології,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 14.04.2025 № 1006-5/947

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Перелік питань, які потрібно розробити

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення феномену тероризму та його відображення в масовій свідомості.
2. Оцінити рівень обізнаності української молоді щодо терористичних загроз.
3. Визначити роль ЗМІ, соціальних мереж і освітніх ініціатив у формуванні уявлень про тероризм.
4. Сформулювати рекомендації щодо підвищення медіаграмотності та інформаційної безпеки молоді.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Визначення теми та мети роботи
2.	Визначення теоретичних засад дослідження
3.	Опрацювання теоретичних матеріалів та написання першого і третього розділів роботи
4.	Проведення опитування на платформі Google-Forms.
5.	Опис отриманих емпіричних результатів у другому розділі роботи.
6.	Написання висновків. Доопрацювання бакалаврської роботи разом з науковим керівником.
7.	Підготовка презентації та захист кваліфікаційної роботи

5. Дата видачі завдання 18 травня 2025 року.

Студент

підпис

_____ **Олександра Рябцева** _____
ім'я, прізвище

Керівник роботи

підпис

_____ **Віра Кутир'ова** _____
ім'я, прізвище

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП.....	3
1.1. Поняття та основні характеристики тероризму	7
1.2. Тероризм у масовій свідомості: соціологічні підходи	11
1.3. Українська молодь у контексті глобальних загроз.....	17
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ТЕРОРИЗМ.....	23
2.1. Методологія соціологічного дослідження уявлень української молоді про тероризм.....	23
2.2. Уявлення молоді про тероризм та джерела формування цих уявлень: аналіз результатів дослідження	26
2.3. Вплив інформаційного простору на уявлення молоді про тероризм	36
2.4. Міжнародний досвід дослідження сприйняття молоддю тероризму	40
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ТЕРОРИЗМ.....	47
3.1. Проблеми медіаграмотності та критичного мислення у молоді.....	47
3.2. Формування інформаційної безпеки молоді: міжнародний досвід і українські рекомендації.....	53
Висновки до розділу 3	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ВСТУП

Світ сьогодення вирує у вирі клопотів, які розігриваються не лише збройними конфліктами, економічними негараздами та епідеміями, а й масштабним проникненням в суспільну свідомість через інформаційні загрози. Однією з найжахливіших глобальних проблем залишається тероризм – явище, яке продукує страх, соціальну напругу та наражає на небезпеку безпеку людей навіть у тих країнах, де він безпосередньо не присутній. В Україні, яка перебуває в умовах повномасштабної війни, тероризм, зокрема в інформаційному полі, здобув нові риси: це і інформаційно-психологічні атаки, і застосування соціальних мереж для поширення паніки, і конструювання образу "внутрішнього ворога".

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах збройної агресії проти України інформаційна безпека стає одним з ключових аспектів національної безпеки. На сьогодні тероризм проявляється не тільки у формі фізичного насильства, а й як складова інформаційно-психологічних операцій. У світовому та українському медіапросторі фіксується збільшення кількості повідомлень про терористичні акти, погрози диверсій, заклики до радикальних дій. Все це формує передумови для виникнення тривоги, паніки, агресії або апатії серед населення, особливо серед молоді, яка є найактивнішим споживачем інформації, але водночас є однією з найменш захищених категорій з точки зору критичного мислення та цифрової гігієни.

Згідно з дослідженнями IREX, українська молодь, зокрема підлітки й студенти, найчастіше отримує новини з соціальних мереж та месенджерів, зазвичай не перевіряючи надійність джерел. Це становить ризик неправильного розуміння глобальних проблем, на кшталт тероризму, а також сприяє поширенню недостовірної інформації, конспірологічних теорій та агресивних висловлювань. З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році спостерігається підвищення зацікавленості темою тероризму (в контексті

діяльності Росії), а також зростання вразливості до дезінформації щодо цього. В той самий час, тема тероризму не отримує достатнього висвітлення в шкільних та університетських навчальних програмах, що збільшує інформаційну вразливість молоді.

Не дивлячись на стратегічну важливість інформаційної стійкості, системне дослідження сприйняття українською молоддю тероризму в сучасних інформаційних умовах досі не проводилося. Таким чином, існує потреба в соціологічному дослідженні обізнаності, джерел інформації, глибинних уявлень молоді про тероризм, а також у формуванні практичних рекомендацій для освітньої політики, медіа та роботи з молоддю. Саме цим зумовлена наукова та практична цінність даної теми.

Проблемна ситуація полягає в тому, що:

- **На онтологічному рівні** тероризм постає не просто як акт брутальності, а як суспільно-психологічний феномен, що продукує страх та трансформує поведінку соціуму, нерідко без відчутної фізичної небезпеки;
- **На гносеологічному рівні** спостерігається нестача специфічних даних про те, яким чином саме молодь інтерпретує тероризм, котрі інформаційні джерела є найвпливовішими та які механізми сприяють формуванню масових уявлень.

Об'єкт дослідження – тероризм як інформаційний феномен.

Предмет дослідження – вплив інформаційного середовища на формування уявлень української молоді про тероризм.

Мета дослідження – дослідити уявлення української молоді про тероризм та визначити джерела інформації, які впливають на формування цих уявлень.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення феномену тероризму та його відображення в масовій свідомості.
2. Оцінити рівень обізнаності української молоді щодо терористичних загроз.

3. Визначити роль ЗМІ, соціальних мереж і освітніх ініціатив у формуванні уявлень про тероризм.
4. Сформулювати рекомендації щодо підвищення медіаграмотності та інформаційної безпеки молоді.

Гіпотези дослідження:

- Молодь в Україні здебільшого формує уявлення про тероризм через соціальні мережі та інші цифрові джерела, а не через формальну освіту.
- Низький рівень медіаграмотності молоді корелює з високим рівнем тривожності або спрощеним уявленням про тероризм.
- Молоді люди, які отримують інформацію про тероризм із офіційних джерел та мають вищий рівень інтересу до тем безпеки, частіше перевіряють факти та рідше схильні до емоційного сприйняття або страху.

Теоретико-методологічні засади дослідження базуються на соціологічних підходах до вивчення масової свідомості, концепції «суспільства ризику» У. Бека, «страху в рідкому суспільстві» З. Баумана, а також сучасних теоріях інформаційної безпеки. Дослідження спирається також на положення соціології молоді та соціології медіа.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури та документів; анкетне опитування української молоді; порівняльний аналіз міжнародних даних.

Емпірична база дослідження включає:

- онлайн-опитування молоді віком 18–25 років (n=54), проведене у квітні 2025 року;
- результати досліджень IREX, Центру стратегічних комунікацій, Ради Європи та інших.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг тексту – 72 сторінок. У роботі представлено 12 діаграм. У **першому розділі** проаналізовано основні підходи до розуміння тероризму та соціально-психологічні чинники його сприйняття. У **другому розділі** викладено методологію та результати

емпіричного дослідження, проведеного серед української молоді. **Третій розділ** присвячено аналізу проблем медіаграмотності, досвіду інших країн та рекомендаціям щодо підвищення рівня поінформованості молоді в Україні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ТЕРОРИЗМ

1.1. Поняття та основні характеристики тероризму

На початку ХХІ століття, серед усіх викликів, що постали перед світом, один з найпроблематичніших – глобальний тероризм. На жаль, це явище, що охопило світ, перетворилося на невід’ємний елемент як світової політики, так і економіки, постаючи загрозою як для громадян, так і для кожної окремої нації, починаючи від окремих осіб, і з роками переходячи у форму масового явища. Сьогодні обставини навіть допомагають ескалації терористичних актів, що здійснюються як екстремістськими угрупованнями, так і окремими людьми, а інколи навіть цілими народами. Варто зазначити, що дії стали більш складними, а безжальність і незвичайність терористичних актів зросли кількаразово. Тож, важливо детально дослідити сутність тероризму, вивчити його особливості та різноманіття, аби мати повне розуміння цього явища, і в майбутньому зуміти запобігти його в негативному впливу. [1]

Віддавна тероризмом називали посягання на життя державних чи суспільних осіб, насильство або ж погрози ним, що мали за мету змусити владу приймати постанови, які були б вигідні терористам або їхнім організаціям.

Найдавніші згадки про появу цього терміну знаходимо у 1798 році, коли філософ Іммануїл Кант його використав, висловлюючи песимістичні погляди на долю людства [2]. Натепер серед вчених немає усталеного, єдиного визначення терміну «тероризм».

Протягом досить тривалого часу дослідники з різних галузей знань стикаються з глобальною задачею: «Що таке тероризм?». Над визначенням працюють сотні філософів та соціологів, юристів та психологів, політологів та інших фахівців з гуманітарних наук. Найбільш поширеним тлумаченням тероризму, як у зарубіжних, так і у вітчизняних джерелах, є таке: «тероризм – це застосування крайнього насильства або загроза його застосування з метою

заякування для досягання публічних або політичних цілей». «Війна і тероризм представляють собою повну деградацію людяності; вони підривають і обмежують цінності, що є в основі прав людини, а разом з ними й правову систему, що має їх захищати» [3].

Департамент США розглядає тероризм як будь-який акт насильства, спровокований політичними мотивами, який може бути влаштованим як недержавними громадянами так і «державними таємницями», що має на меті вплинути на громадськість, здатну навіть завдавати шкоду мирним жителям. Законодавство штатів визначає терористичний вчинок як кримінальне правопорушення з використанням насильства, яке здійснюється з метою застрашити або примусити цивільне населення вчиняти вплив на політичні рішення уряду через заякування або примус, або ж вплинути на дії уряду через вбивство або викрадення.

У Європейському Союзі тероризм визначається як «акт міжнародного засудження, вчинений особою чи групою проти однієї чи кількох країн, їхніх інституцій чи громадян з метою заякування та фундаментальної зміни або знищення політичної, економічної чи соціальної природи цієї країни, устрою, держави».[4]

В КК України в ст. 258 терористичний акт визначається, як «застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, заякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою». [5]

Відсутність спільного погляду на суть цього феномену викликає серйозні

ускладнення: показовим є той факт, що Організація Об'єднаних Націй, незважаючи на шестидесятирічні зусилля, не може ухвалити конвенцію щодо боротьби з тероризмом, оскільки держави-члени не можуть дійти згоди у визначенні терміну «тероризм». Генеральна Асамблея ООН найчастіше використовує у своїх офіційних документах, що стосуються тероризму, таке формулювання: «Злочинні діяння, спрямовані або покликані сіяти атмосферу страху серед населення, певної групи осіб чи окремих індивідів, з політичною метою, не можуть бути виправдані за жодних обставин, незалежно від мотивів (політичних, філософських, ідеологічних, расових, етнічних, релігійних чи будь-яких інших), якими б їх не обґрунтовували». [6]

Отже, у нас є підстави запропонувати визначення тероризму як низку суспільно небезпечних дій, визначених міжнародними та національними законодавчими нормами, що включає умисне, цілеспрямоване застосування насильства або створення реальної загрози застосування насильства з метою залякування політичних суб'єктів, національних або міжнародних суб'єктів з метою зміни їхньої діяльності як умова припинення терористичної діяльності. [7]

У сучасному світі виділяється кілька видів тероризму:

1. Політичний тероризму подається двома основними шляхами. З однієї сторони воно є спробою різних організацій постати проти існуючого устрою («Червоні бригади» в Італії, «Об'єднана червона армія» в Японії). З іншого боку, воно є проявом державного тероризму, за допомогою якого державні структури здійснюють терористичну діяльність. До таких дій спецслужби вдаються для знищення державних ворогів. Прикладами таких дій є КДБ Радянського Союзу та ЦРУ Сполучених Штатів Америки.
2. Національний тероризм є способом, яким етнічні групи, що хочуть власну державу, домагаються свого (етноси, які не мають своєї держави, перебувають у боротьбі за вільну державу, беручись за зброю). Найбільші прояви національного тероризму можна спостерігати серед басків у південній Франції та північній Іспанії, а також серед діячів Ірландської

республіканської армії, які ведуть війну за незалежність Північної Ірландії шляхом терору в Великій Британії.

3. Релігійний тероризм, який ґрунтується на вірі, є найбільш загрозливим видом тероризму. Можна серед іншого згадати про запеклу боротьбу палестинців проти Ізраїлю та події, що розгорнулись у Сполучених Штатах.
4. Інформаційний тероризм. Цей різновид відрізняється від інших тим, що вплив проходить у інтелектуальній сфері, генеруючи новий тип насильства, що може споряджатися на кого завгодно. Розвідувальний тероризм - це зловживання різною інформацією для заподіяння шкоди індивідам, спільнотам і країнам. Його здійснюють не лише іноземні спецслужби, а й національні та світові ЗМІ, які застосовують для психологічного терору, не лише видавничі засоби масової інформації, радіо й кабельне телебачення, а й Інтернет та електронну пошту. Зазвичай, тероризм проявляється в періоди соціальних, політичних чи економічних кризисів. [4]

Важливою рисою сьогоденного тероризму є активне застосування ЗМІ. Терористи використовують легітимні канали масової інформації, щоб поширювати інформацію про свої акти та їхнє значення, а також для висування своїх вимог впливовим сторонам. Терористичні організації часто засновують власні ЗМІ (радіо, телебачення, видання) на підконтрольних територіях, аби поширювати свою ідеологію та залучати людей до терористичної діяльності. ЗМІ також мають вплив на вибір цілі. Вони не лише впливають на вибір мішеней для терористичних актів, а й надають терористам детальніші дані. Інтернет-ресурси, зокрема форуми, блоги та соціальні мережі, активно застосовуються терористами для пошуку спільників та найманців, їх широко застосовують для терористичної діяльності. [8]

У сьогоденному світі тероризм видозмінився, поєднавши звичні форми, такі як політична, релігійна, націоналістична, з новими видами впливу, включаючи інформаційний і кібертероризм. Це породжує комплексну систему

загроз, що зачіпає фізичне, психологічне, культурне й цифрове простори. Інформаційні технології, соціальні медіа та онлайн-спілкування дедалі активніше застосовуються як засоби тиску, залякування та залучення нових членів. Отже, сучасний тероризм - це вже не просто акт збройного насилля, а багатогранне явище, яке потребує всебічного міждисциплінарного дослідження та протидії.

1.2. Тероризм у масовій свідомості: соціологічні підходи

У сьогоденні тероризм поширився за межі суто безпекової проблеми, все більше перетворюючись на соціально-інформаційне явище. Масова свідомість не тільки реагує на терористичні напади, але й формує розуміння цих подій, під впливом суспільного досвіду, емоцій, засобів масової інформації та політичних дебатів. З огляду на це, надзвичайно важливо звернутися до соціологічних теорій, що висвітлюють сутність масових страхів, а також до досліджень, які фіксують сприйняття терористичної загрози соціумом. Особливої уваги заслуговує аналіз ролі медіа у створенні образу тероризму.

В сучасній соціології страх розглядається не тільки як особиста емоція, а й як складова частина суспільного устрою, що впливає на поведінку, переконання та світогляд. Цій проблематиці приділяли пильну увагу Ульріх Бек та Зигмунт Бауман, пропонуючи різні тлумачення природи сучасних страхів, у тому числі й страху перед тероризмом.

Німецький соціолог Ульріх Бек, у роботі "Суспільство ризику", аргументує, що у пізньомодерних умовах першорядним джерелом занепокоєння є ризики, породжені самим соціумом: техногенні катастрофи, загрози біологічного походження, зміни клімату, тероризм. Бек акцентує на глобальному характері цих ризиків, їхній прихованій природі та складності для контролю пересічним громадянином, але водночас — на їх надзвичайній тривожності. [9, с. 19–21].

Особливе місце в цій картині займає тероризм. Він не тільки втілює реальну небезпеку, але й активно використовується медіа та політичними

діячами як символ небезпеки, що генерує масовий страх. Бек називає це "медіатизованим ризиком", коли почуття тривоги підживлюється та посилюється безперервним інформаційним потоком про потенційні терористичні атаки. [9, с. 97–99].

Особа в такому соціумі відчуває себе безпорадною, бо не в змозі дати раду цим викликам, але змушена адаптовуватися, виробляючи власні стратегії виживання – від тривожного уникнення публічних просторів до підтримки безпекових заходів, які обмежують права людини. Таким чином, тероризм в суспільстві ризику виступає не лише актом насильства, а й інструментом соціального контролю через страх. [9, с. 122].

Натомість польсько-британський соціолог Зигмунт Бауман досліджує страх в контексті плинної сучасності, де ключовою характеристикою сучасного буття є нестабільність: несталі соціальні зв'язки, короткотермінові трудові відносини, розмиті ідентичності. У такому суспільстві страх перетворюється на базовий стан, невпинне занепокоєння, що не має конкретного джерела. [10, с. 2–5].

Бауман стверджує, що тероризм – це "досконалий страх плинного світу", оскільки він одночасно реальний і відчутний, але водночас розмитий та невизначений, присутній повсюдно та непередбачуваний. На відміну від звичних ворогів, терорист не має чіткого портрету чи національної приналежності – він може бути "своїм" чи "чужим", сусідом або незнайомцем. Саме ця невизначеність сприяє загальній недовірі та готовності соціуму погоджуватися на репресивні заходи без жодних гарантій безпеки. [11, с. 15–17].

Бауман також акцентує увагу на тому, як політичні та медійні структури використовують страх як інструмент. Тероризм перестає бути просто темою для новин, а стає засобом впливу на суспільну свідомість. Створюється образ ворога – часто в особі мігранта, біженця або представника іншої релігії – що виправдовує посилення контролю, поліцейський нагляд та обмеження громадянських прав. [11, с. 44–47].

І Ульріх Бек, і Зигмунт Бауман сходяться на переконанні, що почуття страху в сучасності не є випадковим, а є системним феноменом, що пов'язаний з логікою глобалізації, індивідуалізації та медіатизації. Вони сприймають тероризм не лише як безпосереднє фізичне насильство, але як симптом і каталізатор глибинних соціальних змін, що зумовлені невизначеністю, розгубленістю та моральним замішанням. [9, с. 10–12; 10, с. 6–9]

У світлі цього, теорії Бека та Баумана дозволяють зрозуміти, що тероризм у XXI столітті — це не лише ризик для фізичної безпеки, а перш за все атака на колективне відчуття стабільності, на самий фундамент порядку в щоденному житті. Сучасна людина перебуває в стані перманентної загрози, де страх не минає після терористичного акту, а стає інтегральною частиною повсякденної культури. [11, с. 23–25]

Визначені уявлення про суспільні страхи знайшли своє підтвердження в сучасних соціологічних дослідженнях, що демонструють конкретні прояви цих страхів у громадській думці.

Теорії Ульріха Бека та Зигмунта Баумана створили значуще теоретичне підґрунтя для розуміння страху перед тероризмом як соціального феномену, що конструюється та формується в умовах глобалізованого та перенасиченого інформацією суспільства. Водночас, для глибшого аналізу потрібно звернутися до емпіричних досліджень, котрі показують, як саме виявляються подібні страхи у масовій свідомості.

Одним із джерел інформації, що проливає світло на цю проблему, є аналіз соціологічної групи "Рейтинг". Його було здійснено в листопаді-грудні 2024 року та він фіксує загальний психологічний стан українців на тлі війни. Згідно з результатами опитування, 57% опитаних висловлюють високий рівень тривоги щодо загроз від інформаційних атак, диверсій та терористичних актів. Це є актуальним навіть зважаючи на значну військову загрозу. Варто підкреслити особливу вразливість до цих питань серед молоді та мешканців великих міст. [12]

Водночас, дослідження Київського міжнародного інституту соціології

(КМІС) демонструє певну неоднозначність та нечіткість у масових уявленнях про тероризм, диверсії та військові операції. В рамках дослідження щодо ставлення до питань безпеки (2023) було виявлено, що більше 40% респондентів не мають чіткого розуміння сутності терористичної загрози, змішуючи її з іншими формами гібридних впливів, особливо в інформаційному просторі. [13]

Для демонстрації глобального охоплення цього явища слід звернутися до даних Світового дослідження цінностей (WVS), 7 хвиля. Українські респонденти, особливо молодь, демонструють непохитну віру в реальність терористичної загрози. Вони також значною мірою підтримують суворі заходи безпеки, включаючи обмеження деяких свобод задля захисту. Це співвідноситься з теорією Бека про "управління ризиком", реалізованим через політику страху, а також з концепцією Баумана про "плинний страх", який легко переноситься з однієї небезпеки на іншу. [14]

Отже, як вітчизняні, так і зарубіжні соціологічні дослідження виявляють не лише стійко високий рівень тривоги щодо тероризму, але й інформаційну плутанину, викликану невизначеністю в медіа та велику чутливість до таких загроз у масовій свідомості. Це емпірично підтверджує положення теорій соціальних страхів щодо інформаційного опосередкування терористичної загрози.

В епоху всесвітніх трансформацій постало цілком свіже інформаційне поле, що дає можливість миттєво передавати відомості споживачеві, а також дозволяє різним структурам здійснювати пропагандистську діяльність для впливу на масову свідомість. Окреме занепокоєння викликає застосування сучасних ЗМІ організаціями, які сповідують тероризм. Через це питання інформаційного тероризму, а особливо медіа-тероризму, стає ключовою темою для дослідження.

Думки науковців щодо медіа-тероризму розділяються. Приміром, відповідно до поглядів К. Герасименка, Сутність медіа-тероризму полягає у намаганнях організувати медійні кампанії, які мають на меті дестабілізувати

суспільство, сформувати в ньому атмосферу громадянського протесту, підірвати довіру до дій і намірів влади, зокрема, її силових структур. [15]

Натомість Т. Яцик інтерпретує медіа-тероризм як «зловживання інформаційними системами, мережами та їх компонентами для вчинення терористичних актів та дій». [16]

Найбільш ефективні інструменти медіа-тероризму на сьогодні – телебачення та інтернет. Моніторинг медіа показує, що розповсюдження радикальних поглядів та вербування в радикальні організації найчастіше відбуваються через відомі соціальні платформи, як-от Facebook, Twitter, YouTube. Там активно розміщують професійно зроблені фото- та відеоматеріали.

Щодо сучасного телебачення, його доступність та способи подачі інформації дають змогу глядачам відчувати себе безпосередніми учасниками подій. Прагнучи привернути увагу, телеканали транслюють чимало сенсаційних новин, зокрема з подробицями насильства. Демонстрація шокуючих кадрів справляє сильний психологічний ефект, формуючи переконання, що кожен може стати об'єктом терористичної атаки. Співпереживання жертвам посилює паніку, роблячи масову свідомість вразливою для маніпулювання. [18]

Сценарії терактів створюються з урахуванням того, як висвітлюватиметься трагедія у ЗМІ, адже їхня мета – вплив не тільки на жертв, а й на мільйони глядачів. Сучасний тероризм складно зрозуміти без непропорційної соціально- психологічної реакції суспільства, що досягається постійним повторенням актів насильства в мас-медіа.

Одним з головних знарядь інформаційного тероризму є розповсюдження чуток. Виділяють два основні типи: "чутки-страховиська" – слухи, які відображають негативні, тривожні передбачення, та "агресивні чутки", що спрямовані на розпалювання ненависті та агресії, зокрема у міжкультурних та соціальних конфліктах. Ці чутки посилюють загальну атмосферу страху та занепокоєння, яку намагаються створити терористи. [18]

Характерною рисою тероризму сьогодення виступає активне використання інформаційно-психологічного впливу, що розглядається як ключовий елемент маніпулювання свідомістю та поведінкою людей, спираючись на можливості глобальних комунікаційних систем. Терористичні угруповання ставлять за мету не лише спричинення матеріальних втрат або створення загрози життю, але й провокування інформаційно-психологічного шоку, який сприятиме досягненню їхніх стратегічних цілей.

Необхідно наголосити, що важливою рисою тероризму є намагання викликати якнайширший суспільний відгук. Чим сильніше суспільне хвилювання, тим більший обсяг фінансових надходжень отримують терористичні організації.

У прагненні привернути увагу аудиторії та наростити рейтинги, медіа часто стають інструментом поширення терористичних наративів. Вони показують сцени насильства, дають слово злочинцям, що збільшує загрози для суспільства та ускладнює боротьбу з терористами.

Безперечно, тероризм є певним різновидом пропаганди, котрий потребує широкого розголосу для досягнення своїх цілей. Терористи розглядають ЗМІ як дієвий засіб донесення своїх ультиматумів до широкої аудиторії. Будь-які медіа, відповідно до своєї природи, виступають як мимовільні союзники терористів, адже в основі сучасного тероризму лежить технологія впливу на суспільство через медіа-канали. [17].

Для результативної протидії медіа-тероризмові критично важливо заснувати спеціальні підрозділи, що виконуватимуть низку функцій. Вони мають аналізувати інформаційні потоки, формувати відповіді на пропаганду терористів, активно взаємодіяти з населенням, обмежувати доступ терористів до ЗМІ, та розробляти стратегії інформаційної безпеки.

Отже, у сучасному світі тероризм проявляє себе не тільки як акт фізичного насилля, але й як комплексна інформаційна система, метою якої є вплив на масову свідомість, використовуючи для цього засоби масової інформації.

1.3. Українська молодь у контексті глобальних загроз

Молоде покоління завжди було передвісником майбутнього людства, бо, намагаючись цілком увійти в суспільство, воно найшвидше адаптувалося, запускаючи суттєві зміни в суспільній структурі. Будучи ключем до людських ресурсів країни, молодь перетворює та прискорює усталені суспільні зв'язки, являючи собою двигун соціальних перетворень, економічного розвитку та технологічного прогресу держави. [19]

Молодь, як соціально-демографічний прошарок (віковий розріз 14-35 років), налічує третину (27%) від загальної кількості населення України. Водночас, частка молодих людей у загальному населенні України демонструє тенденцію до зменшення протягом останніх п'яти років. Така демографічна ситуація має негативний вплив на природне відтворення населення в цілому, і обмежує потенціал для позитивних змін у майбутньому. [20]

Політологи вбачають у молодому поколінні перспективний потенціал для розбудови країни, а соціологи – спільноту з певними культурними ознаками. Психологи ж розглядають молодь як групу, що відзначається характерними психофізичними рисами розвитку особистості. Саме соціологи були першими, хто акцентував увагу на наявності в молоді власної культури, специфічних потреб, переконань та норм. Крім того, вони ж підняли питання про проблеми, з якими стикається молодь, коріння яких переважно в соціальному контексті.

У науковій сфері термін "молодь" розуміють як соціально-демографічну групу, виділену на основі взаємодії вікових параметрів, а також особливостей соціального становища, що формуються під впливом соціально-психологічних чинників. Ці фактори визначаються суспільним устроєм, культурним оточенням, закономірностями процесу соціалізації та виховання. [21]

Молодь характеризується низкою ключових факторів: вік, жага до знань, націленість на професію, прагнення до самореалізації та незалежності. Ці риси обумовлені віковими змінами, соціальним становищем та обсягом отриманих знань, навичок та досвіду. Водночас, специфіка молодіжного стану виражається у нестабільності життєвої ситуації, фінансовій залежності, а також сумнівах у

виборі майбутнього фаху.

Як невід'ємна частина суспільства, молодь піддається впливу всіх значущих подій та обставин, що визначають соціальні процеси. Водночас, виступаючи активним і творчим двигуном соціуму, молодь не лише відчуває вплив суспільства, але й бере активну участь у взаємодії. Вплив суспільства на молодь визначається як індукція, а вплив молоді на суспільство – як дедукція.

Соціально-психологічне становлення молодих людей позначене неоднорідністю, напруженістю та частими конфліктами, що часто повторюються. На відміну від старших, молодь виявляє менше терпіння, гостріше реагує на розбіжності, характеризується мобільністю та швидким засвоєнням нового. Їй також притаманні завищені вимоги, критичний погляд на старше покоління та недостатнє врахування об'єктивних чинників, що вплинули на досвід старших поколінь.

Специфічною рисою молоді є значна кількість осіб, які не мають остаточного соціального статусу. Їхнє соціальне становище визначається здебільшого статусом батьків, або ж передбачуваним майбутнім статусом, що формується у процесі здобуття професії. Соціальні особливості різних молодіжних груп формуються не лише через їхню формальну приналежність до соціальних структур, а й через активну участь у масових рухах.

Молоде покоління безперервно опиняється в авангарді суспільних течій, слугуючи своєрідним каталізатором трансформацій у суспільстві. Воно характеризується потужним інтелектуальним ресурсом, обізнаністю з найсвіжішими досягненнями науки та техніки, а також фізичною силою, що робить його рушієм нових концепцій, починань та життєвих парадигм.

В умовах сучасної державної молодіжної політики ключовим є активне залучення молодих людей до формування політичних рішень, підтримка та розвиток волонтерського руху, участь у різноманітних проектах, форумах, активна діяльність у молодіжних організаціях та центрах.

Отже, молодь – це потужний резерв для поступу суспільства, а її соціально- демографічний портрет окреслює майбутнє України.

У сучасному суспільстві, що проходить через докорінні зміни в політиці, економіці, соціумі та інформаційному просторі, молоді люди опиняються в умовах невизначеності. Типові загрози та ризики в молодіжному середовищі обумовлені:

- загрозою для здоров'я та власного життя (травматизм, ризиковані експерименти, небезпека зараження хворобами, зловживання наркотиками);
- неясністю старту в самостійному існуванні (безробіття, незахищеність на ринку праці, соціальна незрілість, втрата сенсу освіти);
- невизначеністю перспектив для самоствердження;
- нормативно-ціннісною нечіткістю (відсутність моральних орієнтирів, втрата довіри до інституцій влади);
- невизначеністю ідентичності (самовизначення в умовах ідеологічного, національного, гендерного, релігійного різноманіття).

У суспільствах, де панують ризики, відсутнє чітке бачення цілей майбутнього. Значна частина молоді схильна до ризикованих дій, наражаючи на небезпеку власну кар'єру, сімейні стосунки та загальний життєвий устрій. Типові ситуації, пов'язані з ризиком, що спостерігаються серед молоді, охоплюють:

- 1) Загрози для здоров'я та життя.
- 2) Неясність щодо перспектив на початку дорослого життя.
- 3) Відсутність чітко визначених можливостей для самореалізації.
- 4) Нестабільність у сфері цінностей та регулювання.
- 5) Розмитість ідентичності.

Невизначеність сьогодення, що базується на ризиках, відкриває широкі обрії, але також загострює ймовірність невдачі. Залучення молоді до такого соціуму розширює горизонти свободи, проте одночасно збільшує схильність до ризиків і зменшує гарантії у разі краху. [22]

У сьогоденному суспільстві, де ризики стали звичним явищем, молодь отримує безліч шансів для самовираження та ухвалення власних рішень, але

разом з цим зникають чіткі гарантії досягнення успіху. Юнаки та дівчата ризикують своїми кар'єрами, особистими стосунками та фінансовим становищем, беручи участь у політичному житті або громадських заходах, обираючи нетрадиційні способи навчання чи відстоюючи свої переконання через протести. Інтеграція молодих людей в атмосферу ризику зміцнює їх незалежність та самостійність, але також підвищує вірогідність помилкових рішень, спричиняє емоційне навантаження та зменшує почуття відповідальності.

Молодь, як спільнота, особливо вразлива до загроз через поєднання низки чинників: обмежене життєве розуміння, емоційна нестійкість, сильне прагнення самоствердитися, жага визнання в колі ровесників, відсутність чітких життєвих орієнтирів та послаблений соціальний контроль. У молодіжному середовищі спостерігається тенденція до соціальних відхилень, включно з агресією, самоагресією, схильністю до суїциду, залученням до деструктивних груп, залежністю від психотропних речовин та інтернет-залежністю.

Відповідно до результатів психосемантичних досліджень, відчуття безпеки для молоді в родині міцно пов'язане з теплими взаєминами, взаємною повагою, підтримкою та турботою. На противагу цьому, сімейна напруга асоціюється з проявами агресії, конфліктами та випадками насильства. На рівні макросоціуму, найбільшими небезпеками, на думку молоді, є терористичні акти, воєнні дії та політична нестабільність. Ці уявлення відображають реальний соціальний досвід, вплив засобів масової інформації та особисті переживання. [23]

Жінки, переважно, демонструють страх відчуження, сприймаючи безпеку як залежну від присутності близьких. Перегляд новин у них викликає сильніше занепокоєння, аніж у чоловіків. Молодь, що мешкає в селах, схильна до більш асоціативного мислення: безпека для них пов'язана зі щастям, здоров'ям тіла та відчуттям комфорту. Це свідчить про емоційно-екзистенційний погляд на безпеку, особливо за умов обмеженого доступу до широкого потоку інформації.

[23]

У наукових роботах соціальні уявлення молодих людей про безпеку та ризик трактуються як ментальні конструкції реальності, індивідуальне бачення буття крізь призму безпеки. Вони мають важливе значення для регуляції, впливаючи на мотивацію, поведінку та адаптаційні процеси. Ці уявлення формуються під впливом колективного досвіду, інституційних настанов, сімейного виховання, інформації з медіа та соціальної взаємодії.

Отож, манера сприйняття ризиків і загроз у молодих людей зумовлюється як об'єктивними життєвими реаліями, так і особистісними психосоціальними аспектами. З огляду на це, подальша розробка шляхів створення безпечного середовища для молоді, посилення їхньої обізнаності, розвиток критичного мислення та здатності до самозахисту в умовах нестабільності та суспільних викликів зберігає свою важливість.

Висновки до розділу 1

Отже, у першому розділі досліджується багатогранність тероризму як суспільного, політичного та інформаційного феномену. Аналіз терміну "тероризм" засвідчив відсутність єдиного, офіційно затвердженого визначення як на міжнародному рівні, так і в українському законодавстві та наукових дослідженнях. Тероризм тлумачиться як насильницький акт або його погроза, обумовлена політичними, ідеологічними чи релігійними поглядами, з метою залякування громадян або впливу на ухвалення рішень.

Окремо розглядається класифікація тероризму. А саме: політичний, націоналістичний, релігійний, інформаційний види тероризму. Усі представлені з конкретними прикладами та їх основними характеристиками. Значний вплив на розповсюдження тероризму здійснюють медіа та соціальні мережі, які виступають не тільки каналами передачі даних, але й засобами впливу та залучення нових прихильників.

Соціологічні підходи, зокрема теорії У. Бека та З. Баумана, дали змогу розгледіти тероризм як медіатизований соціальний страх, який породжується

глобалізацією, нестабільністю та невизначеністю. Доведено, що страх перед тероризмом інтегрується в щоденний досвід, трансформуючи суспільну поведінку і підштовхуючи громадян до згоди на обмеження власних прав та свобод.

Підсумовуючи, важливо підкреслити, що розуміння тероризму в масовій свідомості конструюється не тільки під впливом реальних загроз, а й через медійні наративи. Це диктує необхідність розвитку медіаграмотності, критичного мислення та зміцнення інформаційної безпеки, особливо в умовах гібридних війн.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ТЕРОРИЗМ

2.1. Методологія соціологічного дослідження уявлень української молоді про тероризм

Актуальність дослідження зумовлена зростанням інформаційного середовища яке впливає на формування уявлень молоді про глобальні загрози, зокрема про тероризм. В умовах війни, інтенсивної інформаційної боротьби та високого рівня цифрової активності молодого покоління, постає необхідність з'ясувати яким чином інформація з медіа впливає на молодь та їхнє сприйняття терористичних загроз, які емоції та поведінкові реакції вона викликає. Особливого значення це питання набуває у контексті безпекової ситуації, психологічної стійкості та формуванні критичного мислення у молоді

Мета дослідження: з'ясувати, як саме інформаційне середовище впливає на уявлення української молоді про тероризм, а також які фактори формують її ставлення до цієї проблеми

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати джерела інформації, з яких молодь дізнається про тероризм.
2. Виявити рівень зацікавленості молоді тематикою тероризму.
3. Дослідити емоційні реакції молоді щодо тероризму.
4. Встановити рівень критичного мислення та практик перевірки інформації серед молоді.
5. Зіставити сприйняття тероризму українською молоддю з міжнародними дослідженнями

Об'єктом дослідження є молодь віком від 16 до 25 років

Предметом – вплив інформаційного середовища на формування уявлень української молоді про тероризм.

Для з'ясування уявлень української молоді щодо тероризму в умовах

сучасного інформаційного середовища було проведено кількісне соціологічне дослідження, яке базувалося на анкетному опитуванні. Цей підхід було визначено як найбільш ефективний інструмент збору емпіричних даних серед молоді, що характеризується високою цифровою активністю та бажанням брати участь в онлайн-опитуваннях.

Онлайн-формат відкриває двері не лише до економії часу й ресурсів, необхідних для отримання даних, а й дає змогу розширити географію дослідження, включаючи респондентів з різних куточків країни. До того ж, він гарантує анонімність, що позитивно впливає на відвертість відповідей.

Опитування було організовано на онлайн-ресурсі Google Forms. Доступ до анкети поширювався через Instagram, студентські групи в Telegram, а також шляхом особистих звернень. Участь взяло 54 респонденти. Вибірка мала цілеспрямований характер, тобто до участі залучалась українська молодь віком від 16 до 25 років з усіх куточків України. Серед респондентів були студенти вишів, молоді спеціалісти, випускники, котрі активно використовують соціальні медіа як основний канал отримання інформації.

Анкета нараховувала 18 питань та була поділена на чотири тематичні частини. Перший блок складався з питань соціально-демографічного характеру (вік, освіта), що дало змогу сформувати соціальний портрет опитуваного.

Другий розділ дослідження зосереджувався на джерелах інформації. Учасники мали повідомити, наскільки часто вони зустрічають згадки про тероризм у засобах масової інформації, та які саме канали вони використовують для отримання інформації. До переліку входили телебачення, соціальні мережі, Telegram-канали, новинні веб-сайти, а також спілкування з друзями та родиною.

Третій блок зосереджувався на ставленні до тероризму. Йшлося про оцінку того, наскільки тероризм загрожує Україні, а також про особисті страхи українців щодо можливості стати жертвами терактів. Крім того, враховувалися емоційні реакції респондентів на інформацію про терористичні акти.

Четвертий розділ складався з питань, що стосувалися інформаційної

обізнаності. Зокрема, чи звіряють опитані відомості про терористичні акти з різних джерел. Також з'ясовувалось, чи стикалися вони з фейками або маніпуляціями в онлайн- просторі, та чи мають вони думку про те, що ЗМІ перебільшують небезпеку тероризму.

Питання у опитувальнику здебільшого були з варіантами відповідей, що передбачали вибір з-поміж наперед визначених варіантів, щоб спростити подальший кількісний аналіз даних. Окремі питання мали напіввідкритий формат, надаючи респондентам можливість додати власні пояснення, згадати додаткові джерела інформації чи розгорнуто аргументувати власну точку зору. Підґрунтям для складання анкети став попередній аналіз наукових публікацій, а також адаптація інструментарію з досліджень, що вже існували в галузі безпеки, масової свідомості та інформаційної поведінки.

Разом із окресленням цілей та поставлених задач дослідження, сформулювалися ключові гіпотези, що окреслювали передбачувані взаємозв'язки між інформаційним простором та розумінням молодими людьми тероризму. Передбачалося, що саме соціальні медіа та цифрові ресурси є головним каналом здобуття відомостей на цю тему, натомість традиційні мас-медіа, тим паче шкільна освіта, відіграють другорядну роль.

Окрім цього, висунуто гіпотезу, що дефіцит вмінь критично оцінювати інформацію здатний посилювати тривожність та сприяти примітивному або надмірно емоційному реагуванню на терористичні загрози. Також припускали, що ті представники молоді, котрі виказують підвищену зацікавленість питаннями безпеки та регулярно черпають дані з офіційних джерел, демонструватимуть вищий рівень обізнаності, більш зважене ставлення до новин про тероризм і матимуть меншу схильність до паніки чи поширення дезінформації.

Отже, застосування опитувального методу дало змогу зафіксувати початковий рівень знань молоді про терористичні загрози. До того ж, було визначено найважливіші канали поширення інформації, виміряно рівень довіри до інформаційних джерел, а також з'ясовано емоційні й поведінкові реакції на

інформацію про тероризм. Це створило передумови для подальшого дослідження взаємозв'язку між інформаційним полем та уявленнями молоді про терористичну небезпеку.

Пропоную ознайомитися з результатами дослідження нижче.

2.2. Уявлення молоді про тероризм та джерела формування цих уявлень: аналіз результатів дослідження

Опитування, здійснене через Google Форми, залучило 54 особи, віком від 16 до 25 років. Такий підхід дає змогу охопити ключові групи молоді, а також враховує віковий спектр, у межах якого, як правило, формуються основні погляди на суспільні події, включаючи питання безпеки. Розподіл за віком показує, що найбільше респондентів припадає на вікову групу 19–21 рік (37 респондентів), переважно це студенти бакалаврату. Молодь віком 16–18 років (школярі та студенти коледжів) становила 2 опитаних, а решта – 15 людей — це старша категорія (22–25 років), представники якої вже могли завершити навчання або навчатися на магістерському рівні (див. рис 2.1).

Це має велике значення, адже саме у цей період відбувається вирішальне становлення інформаційної поведінки, здатності критично мислити та формування поглядів на питання, що стосуються глобальних загроз — зокрема, тероризму. Крім того, в цьому віці молодь активно використовує цифрові засоби, що безпосередньо впливає на способи отримання інформації.

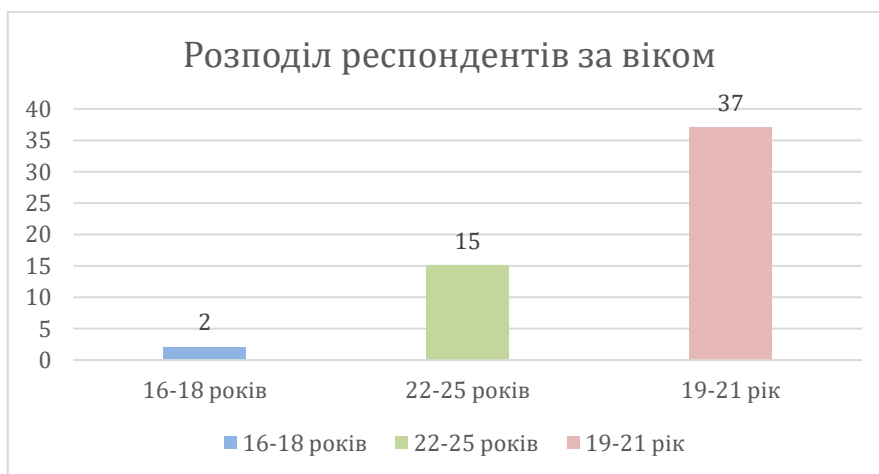

Рис. 2.1 Розподіл респондентів за віком.

Стосовно гендерного розподілу учасників, зафіксовано помітну домінацію жінок: 34 опитаних - жінки, тоді як чоловіків налічується лише 20 осіб (див. рис. 2.2). Такий розподіл статей є типовим для онлайн-опитувань і може пояснюватись кількома факторами. Ймовірно, що жінки частіше беруть участь у соціальних ініціативах, а також виявляють більшу готовність до заповнення анкет. Крім того, припускається, що питання безпеки та суспільних викликів можуть викликати у жінок сильнішу емоційну реакцію порівняно з чоловіками, що стимулює їхню участь у опитуванні.

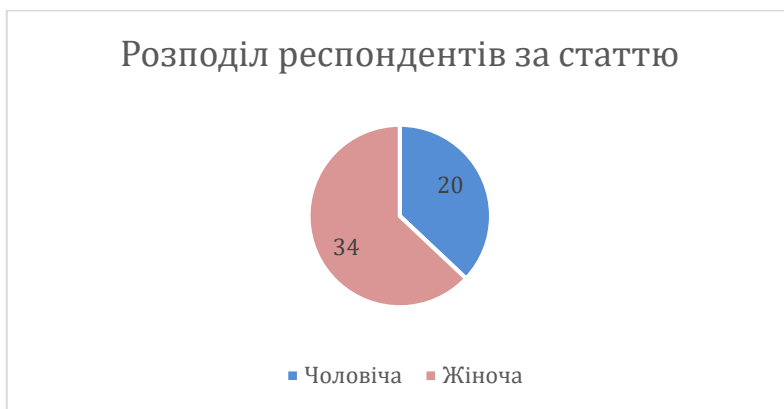

Рис. 2.2 Розподіл респондентів за статтю.

Розподіл респондентів за типом поселення засвідчує переважання міського населення серед опитаних. Найбільшу частину опитаних складають мешканці міст із кількістю від 50 до 250 тисяч осіб – цей варіант обрали 21 особа. 19 осіб проживає у великих містах, зокрема у містах-мільйонниках, а ще 8 — у невеликих містах з населенням до 50 тисяч. Тільки 2 опитаних мешкають у сільській місцевості. (див. рис.2.3).

Загалом, демографічний профіль опитаних вказує на цільову аудиторію, особливо вразливу до інформаційного впливу. Це переважно молодь, що навчається, мешкає у містах, більшою мірою жінки, які активно користуються цифровим середовищем щодня.

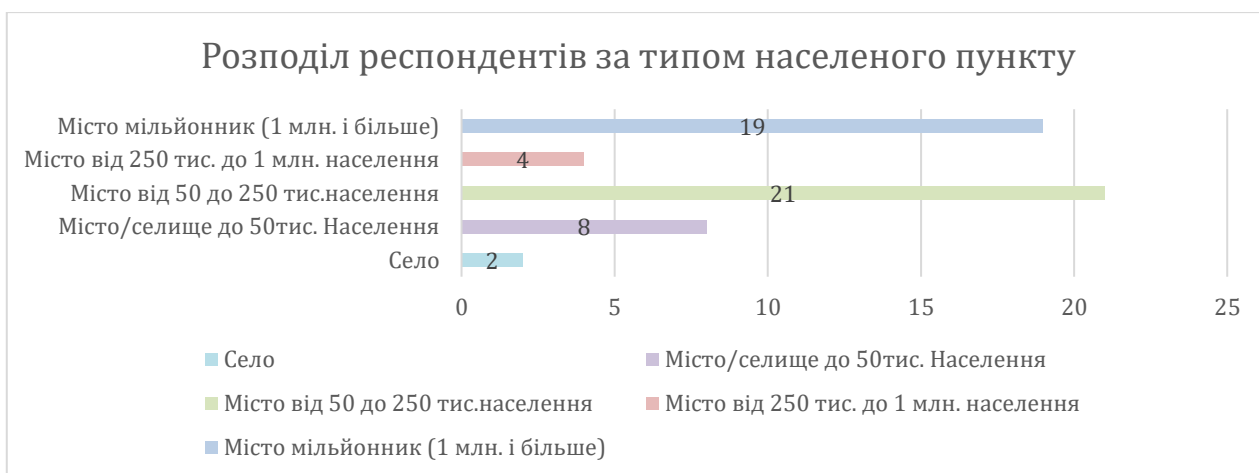

Рис. 2.3 Розподіл респондентів за типом населеного пункту.

Враховуючи загальні соціально-демографічні риси респондентів, логічно буде проаналізувати, наскільки тема тероризму є актуальною у світогляді молоді. Адже складно обговорювати глибину розуміння чи критичність суджень, не з'ясувавши спершу: чи викликає ця тема інтерес, чи має вона значення для молоді, наскільки вона персонально їх стосується.

Більшість опитаних виказують помірну або більшу за неї зацікавленість проблематикою тероризму. А саме, 27 осіб зазначили, що їхній інтерес до теми є посереднім. Лише 4 відповіли, що тема тероризму їх зовсім не цікавить. Водночас тільки 6 учасників опитування відзначили, що відчують великий інтерес до проблеми тероризму. Стільки ж (6) респондентів обрали відповідь «важко сказати». (див. рис.2.4).

Загалом, підсумовуючи, можна констатувати, що проблема тероризму розміщується десь посередині у переліку пріоритетів молоді. Вона не залишає байдужим більшість, але й не стоїть на першому місці в колі захоплень. Це створює широке поле для діяльності з метою формування інтересу, використовуючи освітні ініціативи, медійні проекти та залучення до дискусій на тему безпеки.

Рис.2.4 Розподіл інтересу до інформації про тероризм.

У питанні щодо першоджерел, з яких молодь найчастіше черпає інформацію про тероризм, абсолютну першість здобули Telegram-канали, набравши 45 відповідей. За ними розташувались соціальні мережі, а саме Instagram, Facebook та Twitter, з показником 41. По 12 відповідей припадає на телебачення та YouTube. Офіційні новинні ресурси становлять 23 відповіді, а серед друзів та родичів 19 відповідей. (див. рис. 2.5). Це демонструє тренд: сучасне покоління перебуває в інформаційно-цифровому просторі, де навіть такі серйозні питання, як тероризм, доходять до свідомості через швидкоплинні, візуально переобтяжені та не завжди достовірні повідомлення.

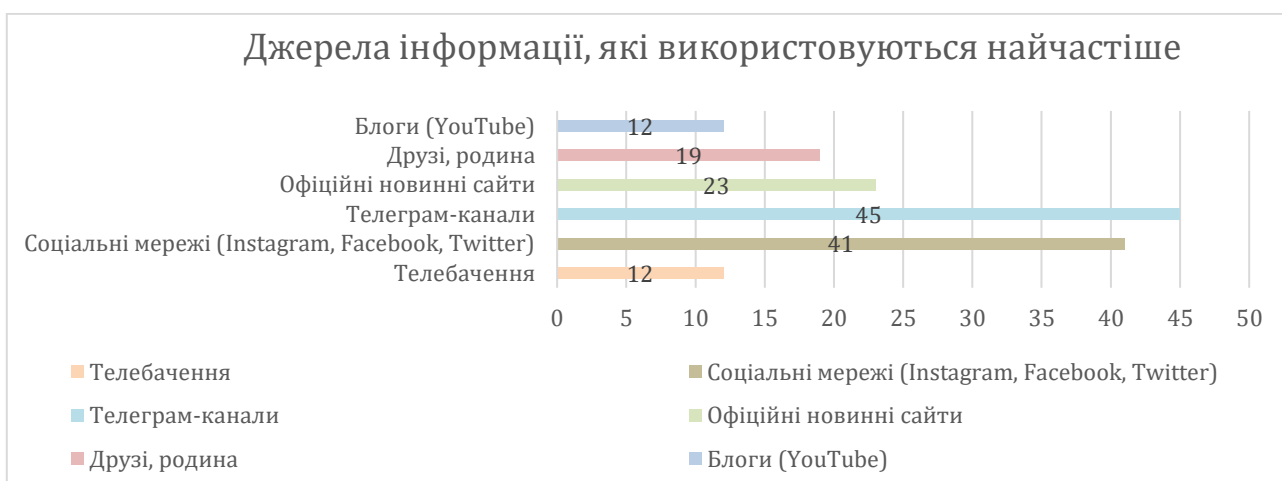

Рис.2.5 Джерела інформації, які використовуються найчастіше (множинний вибір).

Стосовно частотності зустрічей з темою, то й тут спостерігається щільний інформаційний потік. 16 опитаних вказали, що отримують новини про тероризм

щоденно, ще 19 — щотижнево. З цього випливає, що більше половини учасників опитування регулярно зіштовхуються з проблематикою тероризму, незалежно від їхнього усвідомленого пошуку інформації. Паралельно, 13 респондентів зізналися, що бачать згадки про це лише раз на місяць, а 5 — ще рідше або майже ніколи. (див. рис. 2.6). Це вказує або на інформаційне відсіювання (коли молоді люди свідомо оминають дану проблематику), або ж на обмеженіший доступ до джерел, де вона подається у вигідному світлі.

Рис.2.6 Частота споживання молоддю інформації про тероризм у медіа.

На запитання щодо виявлення респондентами фейків чи маніпуляцій у новинах про тероризм, більшість дала позитивну відповідь. 25 осіб вказали на те, що періодично зустрічаються з фейками, тоді як 21 респондент зазначили, що це відбувається часто. Це підкреслює, що понад 80% молодих людей розуміють проблему дезінформації, що розглядається як позитивний момент у контексті критичного мислення. Проте, 1 респондент відповів, що ніколи не зустрічав фейків, а 7 обрали варіант відповіді «важко сказати» (див. рис. 2.7). Це може вказувати як на обмежений рівень медіаграмотності, так і на відсутність чітких вимог, на основі яких молодь робить оцінку інформації.

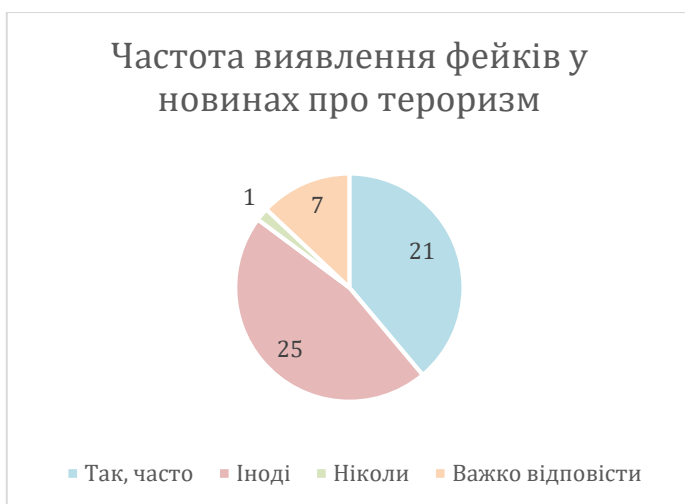

Рис. 2.7 Частота виявлення фейків у новинах про тероризм.

Зібрані результати вказують на те, що молоді люди не лише зустрічають тему тероризму в інформаційному полі, а й переживають емоційні відгуки – нерідко на рівні хвилювання, страху або безпорадності. Це знаходить підтвердження у відповідях на питання про різновиди новин, які породжують найбільше занепокоєння.

Найбільше молодь турбують новини про теракти в Україні – їх відзначили 48 опитаних (див. рис. 2.8). Це не дивно, бо з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну питання терору стало відчутним та дуже актуальним. Також значне занепокоєння спричиняють теракти, що спрямовані проти дітей чи мирних мешканців – такий варіант обрали 38 респондентів (див. рис. 2.8). Зрозуміло, що саме атаки на незахищених групах (особливо під час війни) посилюють емоційну напругу, викликаючи не тільки страх, а й відчуття несправедливості та люті.

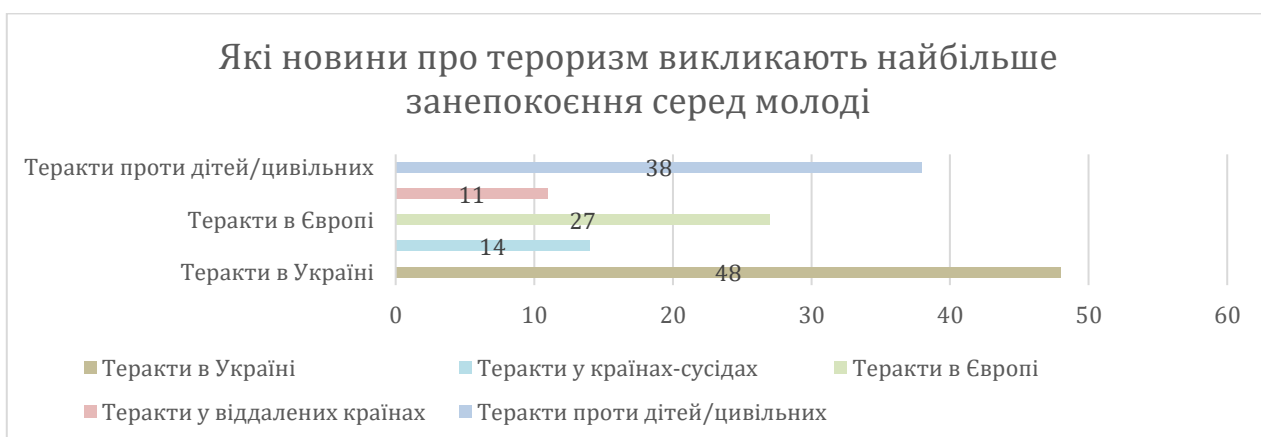

Рис. 2.8 Які новини про тероризм викликають найбільше занепокоєння

серед молоді (множинний вибір).

Один з ключових показників усвідомлення небезпеки — відповідь на питання: «Чи боїтеся ви стати жертвою теракту?». 21 респондент обрали відповідь «так», «скоріше так» - обрали 16 осіб, далі 13 респондентів скоріше не відчують страху, і тільки 4 відповіли, що не відчують страху взагалі. (див. рис. 2.9).

Ці результати показують, що значна частина молоді усвідомлює загрозу, навіть якщо не стикається з нею в повсякденні. Важливо відзначити, що навіть ті, хто не дуже зосереджується на темі тероризму, визнають існування певної стурбованості. Можливо, це прояв прихованої тривоги, що виникає під впливом навколишнього медіапростору: вибухи, новини про жертв, обстріли, диверсії.

Рис. 2.9 Чи боїться молодь стати жертвою теракту.

Загалом, зібрані відомості переконують, що уявлення молоді про тероризм не відірвані від реальності – вони наскрізь емоційні, зумовлені обставинами та мають особистісне забарвлення. Війна потужно загострила відчуття беззахисності, і навіть якщо молодь безпосередньо не стикалася з цим явищем, вони відчують, що «таке може трапитися з кожним та будь-де».

Підсумовуючи, варто зазначити, що молодь демонструє неабияку зацікавленість не стільки в самому тероризмі, скільки у конкретних навичках, що допомагають орієнтуватися, приймати рішення та зберігати самовладання. Активний інтерес до фільтрації інформації, алгоритмів поведінки під час теракту, вивчення досвіду інших свідчить про бажання бути готовими не тільки

ментально, але й інформаційно.

Визначення ключових інтересів молоді дає можливість зрозуміти їхні обґрунтовані потреби в безпеці. Водночас суттєво враховувати емоційну складову – як молодь сприймає інформацію про тероризм, які почуття вона відчуває, і наскільки ці емоції є типовими. Бо саме емоції часто впливають на віру у загрозу, реакцію на новини, довіру до джерел та поведінку в стресових ситуаціях.

Більшість тих, хто відповідав, вказали, що новини про тероризм викликають у них негативні, тривожні відчуття. Найчастіше згадували такі емоції як тривога, страх та злість. Детальніше: 37 опитаних вказали на «тривогу»; 31 — на «страх»; 44 — на «злість» (див. рис. 2.10). Ці емоції часто переплітаються — більшість респондентів відмітили одразу декілька з них, що вказує на комплексне сприйняття загрози: емоційне напруження супроводжується відчуттям небезпеки та несправедливості.

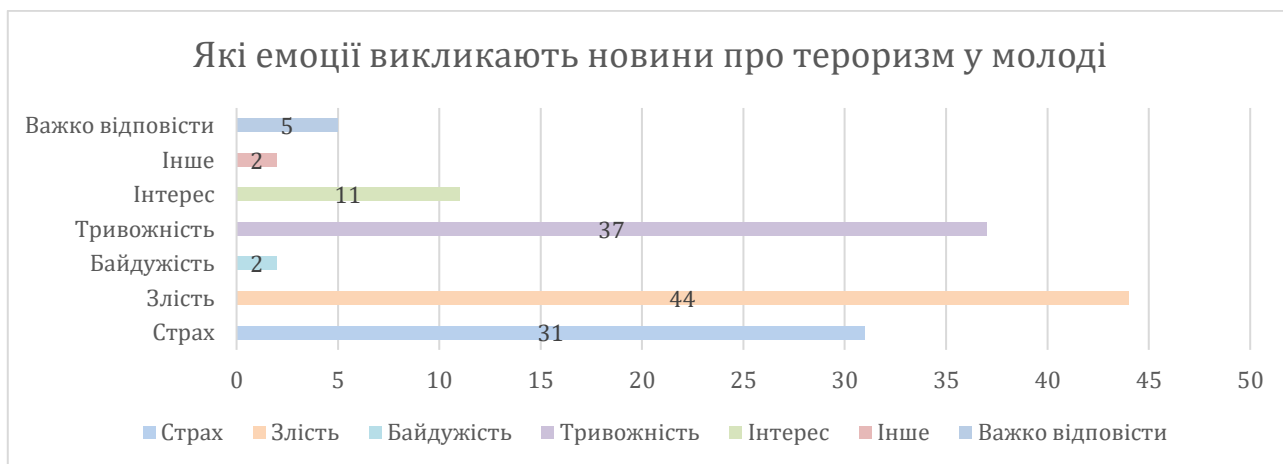

Рис.2.10 Які емоції викликають новини про тероризм у молоді (множинний вибір).

Емоційне відображення відповідей дає змогу сформулювати вагомий висновок: для української молоді тема тероризму не постає лише як сухі цифри, а як явище, насичене емоціями, що провокує справжні внутрішні відгуки. Цей вплив поглиблюється умовами війни, численними тривожними новинами в мас-медіа та особистим відчуттям непевності.

Зіткнувшись з новинами про терористичні акти, молоді люди реагують не лише на рівні емоцій, а й піддають отриману інформацію аналізу. Дослідження

демонструє, що більшість опитаних, а саме 31 особа, періодично вдаються до перевірки правдивості новин про тероризм та загрози. Водночас, троє зазначили, що ніколи не перевіряють інформацію, а 15 — роблять це систематично (див. рис. 2.11). Отримані результати вказують на присутність основ критичного мислення у молоді. Варто зазначити, що ця частка є значущою, враховуючи масштаби дезінформації, зокрема в соціальних мережах та телеграм-каналах, які, як з'ясувалося в попередніх дослідженнях, є доволі популярними серед молодіжного середовища.

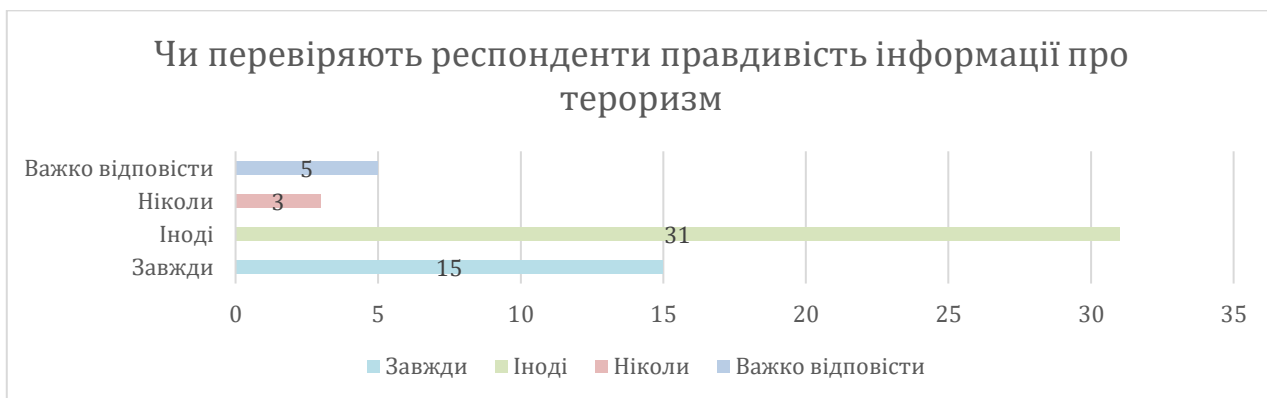

Рис. 2.11 Чи перевіряють респонденти правдивість інформації про тероризм.

Критичне сприйняття інформації частково виражається і в тому, як молодь оцінює дії засобів масової інформації. Більшість опитаних переконані, що ЗМІ не перебільшують загрозу тероризму. Так, 18 вважають, що перебільшень немає, а 11 схиляються до думки, що інформація швидше за все перебільшена. 7 респондентів не змогли сформулювати власну позицію з цього питання. (див. рис. 2.12). Це вказує на нерозсудливу, довірливу позицію до новин, особливо у контексті терористичних актів. Молоді люди не завжди володіють навичками ретельної перевірки інформації, але навіть на інтуїтивному рівні не завжди помічають перебільшення чи маніпуляції — що саме по собі не є ознакою інформаційної зрілості.

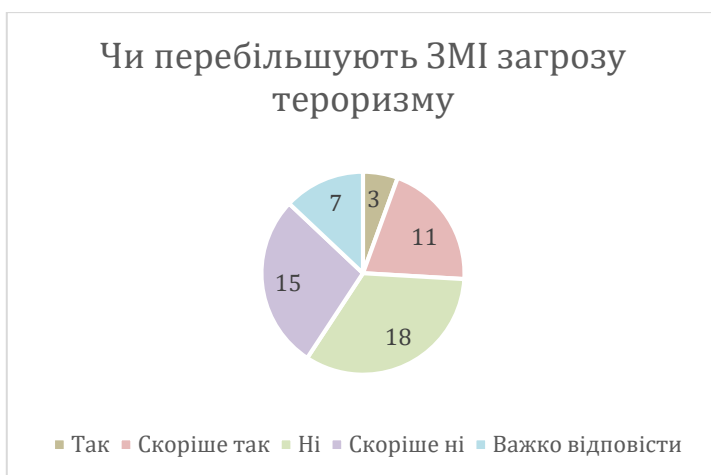

Рис. 2.12 Чи перебільшують ЗМІ загрозу тероризму на думку молоді.

Отже, підсумовуючи, стає очевидно: молодь не є просто тими, хто пасивно поглинає інформацію. Вони підходять до контенту вибірково, з обережністю, деколи навіть критично, але водночас відчують потребу в глибших знаннях, необхідних навичках та регулярній практиці перевірки отриманих даних. Цей факт однозначно засвідчує, що просвітницькі проекти, зосереджені на медіаграмотності у розрізі тероризму, не лише мають сенс, але й чітко адресуються конкретній аудиторії, відкритій до сприйняття такої інформації.

Результати проведеного дослідження показали, що сучасне українське покоління існує в інформаційному просторі, де ключову роль відіграють цифрові комунікаційні канали, зокрема соціальні медіа. Значна частина опитаних дізнається про тероризм не з традиційних медіа чи освітніх програм, а здебільшого з Instagram, Telegram, YouTube та аналогічних платформ. Це підтверджує гіпотезу про те, що формальне навчання не є основним джерелом інформації про тероризм, а знання переважно черпаються зі швидкого, візуального та фрагментованого контенту, котрий часто не проходить редакційну перевірку.

Водночас, проведене дослідження продемонструвало надзвичайну чутливість емоційного відгуку на тему тероризму. Значна частина молоді зізнається у переживанні тривоги, страху чи навіть злості, коли отримує інформацію про теракти. Ці емоції виникають незалежно від реальної близькості загрози, що може вказувати на вплив маніпулятивних або

поверхових повідомлень, котрі часто поширюються у соціальних мережах. Хоча частина опитаних перевіряє отриману інформацію, недостатній або середній рівень медіаграмотності продовжує залишатися перешкодою для спокійного й критичного підходу до подібних тем.

Цікавим є те, що молодь, яка частіше черпає інформацію з офіційних джерел, виявляє більшу довіру до засобів масової інформації та охочіше перевіряє факти. При цьому саме у цій групі спостерігається менший рівень паніки або демонстративного страху. Це частково підтверджує третю гіпотезу: інформаційна культура та обізнаність у питаннях безпеки сприяють більш зваженому, раціональному сприйняттю загроз.

Важливо підкреслити, що зацікавленість темою тероризму не є просто миттєвою: чимало молодих людей прагнуть дізнатися більше — не тільки про самі інциденти, а й про те, як себе поводити, як не піддаватися страху, як розпізнавати достовірну інформацію серед неправди. Отже, є підстави вважати, що молодь шукає не стільки сенсацій, скільки практичні поради та впевненість у своїх діях.

Підсумовуючи, варто констатувати, що усі три дослідницькі припущення знайшли своє підтвердження — у повній мірі або частково. Інформаційне поле — з притаманними йому змінами, каналами розповсюдження, різноманітністю контенту — дійсно впливає не лише на формування розуміння тероризму, але й на емоційний відгук на цю тему, на глибину занепокоєння та на те, як ми реагуємо на небезпеку. З огляду на це, надзвичайно важливо вдосконалювати медійну грамотність спільно з просвітницькими програмами з питань особистої безпеки, особливу увагу приділяючи молодіжній аудиторії.

2.3. Вплив інформаційного простору на уявлення молоді про тероризм

Найбільш вразливою групою перед викликами інформаційних війн виступає шкільна та студентська молодь. У них ще тільки формується система цінностей, моральних засад для існування, а також вміння аналізувати інформацію. Через це, саме молоді люди стають першою мішенню

інформаційних атак. Це як потужна зброя, часом навіть ефективніша за звичайну, в умовах сучасних конфліктів. [24]

Зі зростанням обсягів інформації та її ключовою роллю, молоде покоління активно використовує медіапростір, як ключове джерело знань. Це, у свою чергу, вимагає переосмислення усталених підходів до виховання та соціалізації молоді, з огляду на значний вплив засобів масової інформації на формування особистості упродовж усього її існування. [25]

Звернімо увагу на те, що засоби масової інформації (ЗМІ) впливають на моральний клімат у суспільстві, проте їхня роль не завжди заслуговує на схвалення, особливо з точки зору молоді. Упродовж останніх десятиріч відчутно посилилась розважальна складова медійної діяльності, що не могло не позначитись на способі висвітлення політичних подій у численних ЗМІ.

Українська молодь пізнає школу соціалізації через посередництво комп'ютерів та електронних книжок, що докорінно змінює характер і напрямки соціального становлення. Інформаційно-комунікаційні технології стали одним із ключових впливових факторів. Водночас, такі можливості, що розширюють інформаційний простір, провокують ризики маніпуляції свідомістю та поведінкою юнацтва. Для України ця глобальна загроза має свої особливості, і основними мішенями інформаційного впливу росії на нашу країну стають малоосвічені та недосвідчені люди, насамперед молодь. Для цього маємо більш детально розібрати поняття «інформаційна війна».

Інформаційна війна – це різновид конфлікту між гравцями (державами, блоками, партіями і т. ін.), що застосовує інформаційний вплив на громадян, використовуючи засоби масової інформації, комп'ютерні мережі та інші канали. Її мета – формування потрібної громадської думки, а також підрив морального духу як всього суспільства, так і окремих його складових. [24]

Інформаційна сутичка між Росією та Україною – це битва, в якій використовують інформаційну зброю (інформаційні технології). Зброєю країни-агресора виступають брехня, часткова правда, поширення спотворених даних, вигадки та їхнє шахрайське тлумачення. Це безперервне нав'язування

суспільству, зокрема молоді, агресивної антиукраїнської інформації. [26]

Інформація в мережевій війні розповсюджується згідно певних протоколів, при цьому керуючий центр лишається прихованим та не проявляє себе як складова частина системи. Генерується інформаційний хаос, в котрому складно віднайти правдиві дані. Кінцевою метою мережевої війни має бути залучення до структурних перетворень суспільства якомога більшої кількості його розумних членів з метою формування їхнього світогляду, переконань, вчинків, участі в радикальних суспільних змінах і навіть самотійного втілення таких невідворотних перетворень. [24]

ЗМІ справляють вплив на суспільну мораль, хоча їхню роль не завжди можна вважати позитивною, особливо для молодого покоління. Упродовж останніх десятиліть розважальний аспект діяльності мас-медіа значно посилюється, що позначилося й на висвітленні політичних подій у багатьох засобах масової інформації. [27]

ІПСО активно вдаються до використання соціальних мереж задля підриву морального духу та поширення неправдивої інформації. Їхня мета - створити образ ворога та заручитися підтримкою світової спільноти. Соціальні мережі перетворюються на дієвий інструмент для комунікації, узгодження дій та самоорганізації конфліктуючих сторін. [28]

Найбільш визначальним інструментом впливу на українське юнацтво у інформаційному протистоянні з Україною, розгорнутому Росією, виступають проросійські медіа. Якщо порівнювати з пресою та телебаченням, визначальну роль в ідеологічній навалі Росії на молоде покоління українців виконують саме електронні медіа, адже сучасна молодь, та й не лише українська, нечасто звертає увагу на телевізор чи читає газети, віддаючи перевагу отриманню інформації з мережі та соціальних платформ. [24]

Спрямовані інформаційні удари по молоді, прагнення встановити контроль у інформаційному полі, підбурювання до тероризму – ось атаки, які мають руйнівну міць, особливо коли бракує здатності мислити критично. [29]

Журналісти не зупиняються, перекручуючи факти, втручаючись в

особисте простір, оприлюднюючи інформацію з обмеженим доступом. Один з найчастіших прикладів – детальний опис випадків захоплення заручників, котрий часто використовують для критики окремих політиків або всієї влади в цілому. [29]

Необхідно зважати на значущість і потенціал інформаційно-політичних технологій, адже вони здатні формувати або висококультурне в політичному сенсі, активне, обізнане суспільство, або нав'язувати чужі для народу ідеології, цінності, уявлення. Відтак, основними способами протистояння інформаційному впливу РФ на українську молодь повинні бути: об'єктивне інформування; створення інформаційного простору та громадської думки; освіта, виховання. [29]

ІПСО справляють вплив на емоційний стан та почуття молодих людей, формують конкретні стереотипи та бачення подій, що розгортаються не тільки в Україні, але й на планеті загалом. Отже, вкрай важливо усвідомлювати принципи функціонування інформаційно-психологічних операцій, а також вміти протистояти їм, аби не потрапити в пастку маніпуляцій та неправдивої інформації. [25]

Критичне мислення відіграє важливу роль у виявленні дезінформації та способів маніпулювання інформацією. Перш ніж прийняти будь-яку інформацію, необхідно ретельно проаналізувати її на предмет правдивості та застосувати критичний підхід, аби не повірити в неправдиву інформацію як в істину. Варто звертатися до інформаційних джерел, які мають позитивну репутацію. [25]

Молоде покоління належить до найуразливіших верств населення в умовах інформаційної війни, адже у них ще не цілком усталена система життєвих цінностей, а здатність до критичного аналізу інформації зазвичай лише формується. Через це саме молодь найчастіше стає об'єктом медійних маніпуляцій, поширення неправдивої інформації та пропагандистського впливу.

Величезний вплив на виникнення страхів, тривожних станів та

спотвореного бачення тероризму мають як традиційні медіа, так і соціальні платформи. Нинішня молодь переважно черпає інформацію з мережі, що робить її особливо вразливою для інформаційно-психологічних операцій (ІПСО). Проросійські ЗМІ, фейкові акаунти, спотворені новини та цілеспрямовані інформаційні кампанії націлені на руйнування морального духу, формування песимістичних поглядів та недовіри до власної країни.

Механізми інформаційного впливу охоплюють: маніпулювання контекстом, перебільшення значення подій, нав'язування усталених поглядів, роздмухування небезпек та ідеологічне наповнення інформаційного простору. У такому контексті важко відокремити справжні загрози від вигаданих, що призводить до посилення напруги серед молоді.

Щоб убезпечити молоде покоління від цих небезпек, вкрай необхідно реалізовувати стратегії, орієнтовані на розвиток критичного розуміння, вміння працювати з медіа, а також на формування інформаційної обізнаності. Потрібно забезпечити неупереджене інформування, протидіяти ворожим впливам за допомогою освітніх та виховних програм, та заохочувати молодь активно брати участь у створенні власного українського інформаційного продукту.

2.4. Міжнародний досвід дослідження сприйняття молоддю тероризму

Сприйняття українською молоддю тероризму значно відрізняється від поглядів їх ровесників за кордоном. Корені відмінності криються у геополітичному тлі: війна з Росією, незаконне приєднання Криму, безперервні згадки про небезпеку. Отже, тероризм для українців не є чимось віддаленим та невизначеним, а нагальною реальністю, яка безпосередньо впливає на їхнє існування.

У Європі молоді люди частіше асоціюють тероризм з внутрішніми нападами чи релігійним екстремізмом, а не з агресією з боку держави. Водночас в Україні питання безпеки тісно переплітається з довірою до Заходу: значна частина населення підтримує думку про необхідність допомоги з боку НАТО та інших країн. Ці розбіжності стають виразними, коли зіставляєш підсумки

українського опитування з аналогічними дослідженнями, які були реалізовані в рамках Shell Youth Study в інших державах.

Завдяки залученню до міжнародних студій, таких як Shell Youth Study, виникає шанс зіставляти молодіжні перспективи в різних країнах. І незважаючи на те, що український досвід є специфічним, його добре усвідомлюють в ЄС – там приділяють дедалі більше значення саме гібридним небезпекам, таким як кібернапади або диверсії.

Методологічно це дослідження входить до циклу опитувань, реалізованих за фінансової підтримки Фонду Фрідріха Еберта на Балканах, у країнах Південного Кавказу та Центральній Азії. Українське дослідження є шістнадцятим в цій серії. В основі усіх опитувань лежить методологія дослідження «Shell Youth Study», яке проводиться у Німеччині, починаючи з 1953 року. Отже, віковий діапазон респондентів - від 14 до 29 років, а не від 14 до 35 років, як це передбачено українським законодавством щодо визначення поняття "молодь". Цей аспект певним чином обмежує можливості для прямого порівняння з попередніми опитуваннями, проведеними в Україні. Водночас він відкриває перспективи для важливих порівняльних аналізів та узагальнень між країнами та регіонами, які беруть участь в опитуванні за методологією «Shell Youth Study».

Більшість юних українців (65%) переконані, що Україна та Росія перебувають у стані війни. Не поділяють цієї думки лише 4%. Разом з тим, на Півночі України таку позицію підтримує абсолютна більшість — майже 80%, на Сході ця цифра значно скромніша — 35%. На Сході найбільше тих, хто не погоджується з оцінкою щодо війни України та Росії — 9%, в інших регіонах показник не перевищує і 5%. [30 ст.54]

Ту ж саму картину бачимо, коли йдеться про твердження «Через конфлікт на Сході України та в Криму я боюся за своє життя». Погоджуються з цією думкою 26% респондентів зі Сходу, на Півночі таких вдвічі більше — 60%. Не підтримали тезу приблизно кожен четвертий з опитаних на Сході, тоді як на Півночі таких лише 14%. [30 ст.65] Попри те, що ці висновки здебільшого

сконцентровані на внутрішньоукраїнському полі зору, вони дають змогу виявити регіональні відмінності у розумінні загроз. Це, потенційно, можна зіставити з подібними регіональними розбіжностями в інших державах.

Українська молодь переважно позитивно сприймає ідею залучення третіх сторін до врегулювання конфлікту між Україною та Росією, ніж негативно. Більше того, частина молодих людей підтримує не просто допомогу, а саме втручання у ці відносини. Наприклад, з тезою «НАТО та інші країни не повинні втручатися у російсько-українські відносини» не згодні загалом 37% опитаних. Згодні лише 23% — тобто приблизно кожен четвертий респондент висловився проти втручання, що майже вдвічі менше, ніж тих, хто більш прихильно ставиться до зовнішнього втручання з боку західних держав. [30] Це свідчить про високий ступінь довіри української молоді до західних інституцій. Ця тенденція різко відрізняється від більш критичного ставлення до міжнародного втручання, яке спостерігається в деяких інших країнах.

Огляд минулих терористичних інцидентів та актів саботажу, спрямованих на об'єкти критичної інфраструктури (КІ), може допомогти нам краще зрозуміти розвиток загроз та стратегії їх пом'якшення. Однак інформація, отримана зі щорічних звітів Європолу TE-SAT (Звіт про ситуацію і тенденції тероризму в ЄС) за 2021-2024 роки, слугує цінній меті, пропонуючи розуміння існуючого середовища терористичної загрози в Європейському Союзі. Крім того, потенційно інформативними є результати опитування щодо сприйняття загроз у 2025 році, присвяченого тероризму та диверсіям. До складу учасників входили радники з розбудови стійкості до терористичних загроз, пов'язані з ініціативою «Радники з питань захисної безпеки ЄС». Ці експерти з усієї Європи оцінили сучасні виклики і визначили перспективні шляхи вдосконалення заходів, спрямованих як на запобігання, так і на захист. [31]

У статті Юлії Руденко та Володимира Овчаренка, яка присвячується аналізу закордонного досвіду формуванні медіаграмотності молоді, досліджується точка зору Європейського Союзу щодо гібридних загроз, з особливим акцентом на регіон Центральної та Східної Європи. У статті

пропонується аналіз різних звітів. Ці звіти були підготовлені Європейським центром передового досвіду з протидії гібридним загрозам, розташованим у Гельсінкі. [31]

У цьому спеціальному випуску основна увага приділяється стратегіям України щодо запобігання та прямої протидії гібридним і звичайним атакам Росії на її об'єкти критичної інфраструктури. Крім того, у нерозривному зв'язку з російсько-українським конфліктом ми розглядаємо питання санкцій. У включеному до збірника матеріалі розглядаються конкретні національні, індивідуальні обмеження, запроваджені Польщею, спрямовані на суб'єктів господарювання, які були визнані пособниками і прибічниками дій Російської Федерації та Білорусі.

Атаки на об'єкти критичної інфраструктури в країнах Європейського Союзу найчастіше відбуваються в цифровій сфері. У цьому документі детально описуються окремі події у сфері кібербезпеки, що вплинули на конкретні країни-члени ЄС, а також інциденти, до яких причетні державні суб'єкти, політично вмотивовані хакери та злочинні організації, що діють у кіберпросторі. Крім того, в ньому розглядаються різні підходи, що застосовуються різними службами безпеки і групами реагування в країнах ЄС і НАТО при повідомленні про такі інциденти, пропонуючи загальний підсумок активних кіберзагроз, з якими зараз стикається Європа. [31] Відтак, міжнародне середовище не просто забезпечує можливість зіставляти українські показники, а й виступає тлом для розуміння загальних трендів у сфері безпеки молоді на європейському континенті.

За великим рахунком, ми можемо говорити про єдине територіальне співтовариство глобального рівня – людство, що мешкає на планеті Земля. Усвідомлення такого макромасштабу становить психологічний фундамент глобалізації. З історичної точки зору територіальні спільноти формувалися як об'єднання менших масштабів – від сусідських громад до державних територіальних одиниць. Взаємне проникнення територіальних спільнот різного масштабу, аж до глобального рівня, дає можливість досліджувати

рефлексивні властивості саморозвитку територіальної спільноти у взаємних переходах між локальними сусідськими спільнотами та регіональними, з огляду на глобальний контекст.

Актуальність дослідження досвіду територіальних громад постає з кількох підстав, що групуються довкола концепції "другої модерності" (трансформації від індустріального до більш осмисленого мережевого соціуму). Насамперед, це зумовлено переходом до інформаційного суспільства, де виникають безпрецедентні можливості для спілкування між особами, незалежно від їх місця проживання. Територіальність наче зникає в умовах створення віртуальних робочих колективів, завдяки прогресу дистанційного навчання та новим формам онлайн-взаємин. Інформаційно-комунікаційні технології стають невід'ємною складовою оточення, в якому формується свідомість нових поколінь. З іншого боку, людська психологія не позбавляється своїх територіальних основ, які стають ще актуальнішими. [32]

Впродовж новітньої історії спостерігаються трансформації в онтології існування територіальних спільнот різного розміру, що з раніше визначених для індивіда умов проживання еволюціонують у процесуальні проекти ідентичності, як життєвого завдання особи. Суб'єктивні психологічні аспекти існування спільноти (спільні ідеї, символи, цінності, досвід, історія) виходять на передній план за своєю вагомістю, стаючи ключовою складовою соціального конструювання територіальної спільноти. Концептуалізація спільноти в світовій науці відповідно має свою еволюцію, відмічену значними смисловими зміщеннями та революційними переосмисленнями, особливо у площині визначення сутності спільноти через суб'єктивну реальність її членів. [32]

Так само критично, що навіть в епоху цифрових технологій, місцеві громади, локальні зв'язки та колективні досвіди все ще впливають на сприйняття загроз молоддю. Це все робить українську молодь більш витривалою, водночас відкритою до глобального обговорення безпеки.

Висновки до розділу 2

У другому розділі розгорнуто комплексне емпіричне дослідження, присвячене осмисленню українською молоддю феномену тероризму в умовах сьогоденного інформаційного простору. На базі анкетного опитування, яке охопило молодих людей віком від 16 до 25 років з різних регіонів України, було виявлено ключові тренди їхнього ставлення до проблематики тероризму, встановлено джерела отримання інформації, проаналізовано емоційні реакції та рівень критичного мислення.

По-перше, з'ясовано, що молодь нині найчастіше черпає інформацію з цифрових медіа. Соцмережі, месенджери й платформи з відео (на кшталт Instagram, Telegram, YouTube) стали основними джерелами новин. Натомість традиційні медіа, як-от телебачення та друкована преса, зараз мають менше значення. Така ситуація, з одного боку, відкриває нові можливості, а з іншого — супроводжується певними ризиками. Йдеться, зокрема, про підвищену схильність до дезінформації, фейкових новин та маніпулятивних повідомлень.

По-друге, зацікавленість молоддю тематикою тероризму залишається радше посередньою або незначною, що свідчить про її невелике значення у щоденному бутті, навіть в умовах війни. Разом з тим, широкомасштабне вторгнення Росії суттєво позначилося на особистому сприйнятті терористичних погроз, додавши їм відчутності та емоційного забарвлення.

По-третє, ставлення української молоді до тероризму щільно корелює з територіальною та культурною близькістю небезпек: найбільше турбують терористичні акти в Україні або спрямовані проти мирних мешканців. Це вказує на здатність до співпереживання з потерпілими, одночасно демонструючи підвищену особисту тривожність, що посилюється умовами воєнного часу.

По-четверте, молодь виявляє чутливість емоцій, реагуючи на тематику тероризму

— домінують почуття страху, тривоги та злості. Разом з тим, рівень обізнаності з інформацією залишається низьким: невелика кількість молодих людей систематично звіряє інформацію з різних джерел, а деякі — взагалі не

вдаються до перевірки. Це підкреслює необхідність систематичної роботи з розвитку критичного мислення та навичок споживання медіаконтенту.

По-п'яте, формування уявлень молодого покоління про тероризм значною мірою зумовлює інформаційний простір — як той, що діє в Україні, так і ворожий. Найбільш вразливою категорією є учнівська та студентська молодь, котра схильна піддаватися маніпуляціям, поширенню фейків і засвоєнню пропагандистських наративів. У цьому аспекті визначальну роль відіграють інформаційно-психологічна безпека, медіаграмотність і розвиток здатності протистояти зовнішнім інформаційним атакам.

На завершення, зіставлення підсумків українського опитування з міжнародними розвідками (зокрема Shell Youth Study) засвідчило унікальність українського досвіду. У більшості європейських держав молодь здебільшого оцінює тероризм як внутрішню чи релігійну небезпеку, тоді як для українців він насамперед асоціюється з державною агресією, воєнними діями та гібридними нападами. Водночас українська молодь демонструє порівняно високий ступінь довіри до міжнародних безпекових інституцій, таких як НАТО, що теж відрізняє її від ровесників з інших держав.

Отже, як показав другий розділ, українська молодь активно включена в інформаційне поле, гостро реагує на тему тероризму, але виявляє недостатню стійкість до інформаційних впливів. Це вимагає більшої зосередженості від освітніх закладів, державних органів та громадських організацій на розвитку медіаграмотності, здатності протистояти інформаційним атакам та усвідомленого розуміння загроз безпеці в умовах сьогодення.

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ТЕРОРИЗМ

3.1. Проблеми медіаграмотності та критичного мислення у молоді

За останнє десятиріччя ми спостерігаємо шалені зміни в усталеній системі отримання знань. Мова йде не просто про оновлення методик, технологій, інструментів навчання та інших деталей, а перш за все про еволюцію самих джерел інформації.

У минулому основними джерелами знань були підручники, друковані видання та люди – батьки, вчителі, викладачі. Сьогодення додало до нашого життя нове, надзвичайно важливе джерело інформації – інформаційні технології.

Інформаційні технології – це об'єднання методів, інструментів виробництва та програмно-технічного обладнання, інтегрованих в єдиний технологічний процес, що забезпечує накопичення, утримання, перетворення, демонстрацію та розповсюдження даних. Головне завдання інформаційних технологій – полегшити процеси застосування інформаційних ресурсів.

З цього формулювання можна зрозуміти, що людина не є єдиним джерелом інформації. Тому користувачу доводиться вирішувати не тільки питання знаходження потрібних відомостей, а й ухвалення обґрунтованого рішення, об'єктивність, здатність розпізнавати правдиву інформацію від хибної, та багато іншого. У випадку використання традиційних джерел інформації, цю роль виконували батьки, педагоги чи лектори, які допомагали школярам або студентам з загального інформаційного масиву відфільтрувати ключове, встановити важливі терміни, зв'язки, взаємозалежності, закономірності процесів, як у науково-технічному вимірі, так і в економічній чи громадській сфері.

Аналіз інформаційних ресурсів, присвячених цій проблемі, показав, що "медіаграмотність" є одним з ключових компонентів досить нового поняття, яке

називається "інформаційна культура особистості". Спробуємо розібратися у цьому явищі докладніше. Підвищення рівня медіаграмотності безпосередньо корелює зі ступенем поінформованості молоді стосовно терористичних загроз. Вміння критично аналізувати інформацію дає змогу розпізнавати фейки, пов'язані з тероризмом: фальшиві дані про теракти, переказані факти чи навмисно сфабриковані панічні наративи. З огляду на те, що тероризм присутній не лише у фізичному, а й в інформаційному середовищі, медіаграмотність постає інструментом інформаційної безпеки. Здатність швидко та адекватно реагувати на інформацію про терористичні атаки зменшує ймовірність маніпуляцій та сприяє підтримці суспільної стабільності. Молодь, яка володіє цими компетенціями, здатна не тільки протистояти інформаційним провокаціям, а й брати активну участь у боротьбі з розповсюдженням деструктивного контенту в суспільстві.

Інформаційну культуру розглядають з двох головних перспектив:

- в широкому сенсі – це сукупність принципів і конкретних інструментів, які забезпечують позитивну взаємодію різноманітних етнічних та національних культур;
- у вузькому сенсі, це зібрання знань та вмінь, які потрібно застосовувати на практиці, щоб успішно працювати в інформаційному просторі з певною метою.

Інформаційна культура може бути розглянута як важлива складова загальної культури, що зосереджена на інформаційному наповненні діяльності людини. Вона демонструє поступ в організації інформаційних процесів, враховуючи ефективність продукування, накопичення, зберігання, опрацювання, представлення та використання інформації. Усе це сприяє формуванню цілісного світосприйняття, його моделюванню та передбаченню наслідків людських вчинків [33].

Поняття "інформаційна культура" акцентує взаємодію інформаційного простору з духовною сферою особистості, підкреслюючи цілісність розуміння культури.

Різні аспекти цієї культури привертають увагу дослідників на різних етапах еволюції людського суспільства.

Інформаційна культура постає як єдина система, котра включає в себе такі компоненти: аудіовізуальну культуру, культуру логічного мислення, семіотичну культуру, культуру понять і термінів, комунікаційну культуру, мережеву культуру, а також медіакультуру. Спробуємо детальніше розглянути поняття "медіакультура".

Медіакультура - це збірка практик сприйняття та створення різними соціальними прошарками та громадою загалом інформаційно-комунікаційних інструментів, що працюють у певній спільноті, систем знаків, комунікаційних технологій та способів пошуку, збирання, продукування та поширення інформації. На особистісному рівні медіакультура охоплює здатність особистості результативно взаємодіяти з мас-медіа, правильно орієнтуватися в інформаційному середовищі, а також виконувати ціннісно-вольове рефлексивне управління інформаційною поведінкою. У даному аспекті важливо підкреслити необхідність виявлення інформаційних ризиків, що виникають у зв'язку з функціонуванням терористичних угруповань, як складову успішної взаємодії з медіа. Медіаграмотність не тільки поглиблює усвідомлення смислу інформації, але й виробляє стійкість до пропагандистських та панічних звернень, які нерідко використовуються у якості знарядь інформаційного терору. [34].

Звісно, формування медіакультури, як визначального елементу інформаційної культури особистості, неможливе без розвитку медіаграмотності. Пропоную розібрати детальніше це поняття.

Медіаграмотність — це наріжний камінь медіакультури, що об'єднує вміння застосовувати інформаційно-комунікаційні знаряддя, висловлюватися та спілкуватися, використовуючи медіа-інструменти, продуктивно знаходити потрібну інформацію, усвідомлено сприймати та критично оцінювати інформацію з різних медіа-джерел, відрізняти правду від віртуальних копій, іншими словами, розуміти дійсність, що конструється медіа, розпізнавати

владні відносини, міфи та способи контролю, які вони транслують. [34].

В основі медіаграмотності лежить переконання у важливості аналізу інформації, отриманої через візуальні, текстові або аудіо канали. Вона озброює користувачів здатністю критично розглядати медійні продукти, розпізнаючи прояви пропаганди, цензури або упереджень у новинах та соціально важливих програмах (з наведенням аргументів на користь цих проявів), а також розуміти вплив таких факторів, як структура власності медіа та їх фінансові моделі, на зміст та спосіб подачі інформації.

Медіаграмотність має на меті сформувати не лише обізнаних споживачів, але й кваліфікованих авторів медійного контенту, розкриваючи переваги та недоліки кожного медійного формату. Додатково, вона відкриває можливості для створення незалежних медіа-ресурсів. Ключова мета медіаграмотності – перетворити пасивне сприйняття медіа на активний, критичний процес, сприяючи кращому розумінню механізмів потенційної маніпуляції (наприклад, в рекламі та PR) та ролі ЗМІ у формуванні громадської думки.

Медіаграмотність постає наслідком медіаосвіти. Медіаосвіта, у свою чергу, є ключовим компонентом освітнього процесу, покликаною плекати в суспільстві медіакультуру. Її ціль – навчити людей безпечно та ефективно оперувати з сучасною медіасистемою. Це стосується як традиційних медіа – газет, радіо, кіно, телебачення, так і нових форм – комп'ютерного спілкування, інтернету, мобільного зв'язку, враховуючи швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. За умов загострення терористичної небезпеки, медіаграмотність стає питанням першочергової важливості: вона не просто розширює знання про медіа, а й виховує стійкість до інформаційних війн, які передують або супроводжують терористичні акти. Скажімо, вміння відрізнити правдиві новини від фейків може захистити молодь від занурення в інформаційну тривогу чи бездумного поширення терористичної пропаганди. [34].

В епоху надлишку інформації та цілодобового доступу до неї, медіаграмотність постає надзвичайно важливою навичкою для молоді,

особливо під час збройних конфліктів. Як підкреслив міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко, повномасштабне вторгнення показало: якби рівень обізнаності з медіа в суспільстві був вищий, Україна нині витратила б менше сил і часу на протистояння російським фейкам та маніпуляціям.

«Ця війна увиразнює, що медіаграмотність зобов'язана увійти в наше щоденне буття, не лише в шкільних класах та аудиторіях вишів, а й усюди». [35]

Відповідно до його слів, на даний час медіаграмотність інтегрована у стратегічний план національної безпеки, котрий було схвалено лідером країни. "Враховуючи ключову роль медіаграмотності у стратегічних планах, її реалізацією займаються основні державні органи, серед яких Міністерство культури, Міністерство освіти, Міністерство закордонних справ, Центр стратегічних комунікацій та Центр з протидії дезінформації. Усі ці інституції тісно співпрацюють задля досягнення загальної мети", - зазначив міністр. [35].

Надзвичайно важливо це стає в царині безпеки: медіаграмотність постає не тільки як освітня ціль, але й як зброя проти інформаційного тероризму. Здатність відсіювати інформацію та не долучатися до поширення паніки — це форма громадянського спротиву, що продемонструвала свою дієвість у сучасній війні.

Осягнення та інтерпретація медійного вмісту спонукає молодь не тільки відрізнати достовірну інформацію, а й аналізувати різноманітні точки зору, враховувати контекст воєнних дій та адекватно реагувати на інформаційні загрози, розуміючи їхню сутність. [36].

Критичне мислення, що постає як здатність неупереджено та з аналітичним підходом оцінювати дані, є основою цієї навички. В періоди воєнних дій, коли інформаційні операції можуть використовуватись для маніпулювання суспільною думкою, надзвичайно важливо навчити молоде покоління знаходити та досліджувати інформацію, звертаючи увагу на її об'єктивність та правдивість.

Аналіз джерел, як основний елемент критичного мислення, набуває надзвичайного значення, оскільки упереджена інформація може призвести до тяжких наслідків в умовах війни. [37].

Застосування критичного мислення набуває надзвичайного значення в умовах воєнних дій. Пропаганда, фейки та навмисне викривлення істини здатні слугувати інструментом маніпуляцій, але добре розвинене критичне мислення допоможе їх виявити та втримати об'єктивність поглядів. Розвиток здатності критично оцінювати інформацію стає надзвичайно важливим на тлі стресу, який супроводжує війну. Здатність аналізувати інформацію неупереджено та ефективно керувати емоціями сприяє підтримці ментального здоров'я в умовах воєнних дій. Критичне мислення зовсім не передбачає лише негативних оцінок чи безпідставної критики. Воно є зваженим та вдумливим розглядом різних, інколи навіть протилежних, поглядів і розумінь проблем з метою ухвалення обґрунтованих рішень та формулювання об'єктивних висновків.

Освітні шляхи відіграють важливу роль у формуванні критичного мислення серед молоді. Різноманітні завдання і практичні приклади, що сприяють розвитку цієї здатності, можуть включати аналіз інформаційних матеріалів, організовані дебати та групові дискусії.

Розвиток вмінь оперування інформацією, який є ключовим елементом цього шляху, полегшує сприйняття та критичну оцінку різних медіа-матеріалів. Військові дії, безперечно, викликають не тільки фізичне, але й емоційне навантаження на пересічних громадян, особливо на молодь, яка є найуразливішою категорією населення. Розуміння та ефективне керування власними емоціями стає вкрай важливим компонентом адаптації до інформаційного перенасичення, зокрема в контексті ключових подій, які висвітлюють ЗМІ. [38].

Освітні програми та мережеві платформи можуть виявитися дієвим інструментом для покращення медіаграмотності. Інтерактивні заняття, завдання на розвиток критичного мислення, а також дискусійні методи навчання здатні допомогти юнакам та дівчатам розрізняти достовірну

інформацію від маніпуляцій. [39]

Сучасне покоління активно користується соціальними мережами, використовуючи їх як джерело новин та платформу для висловлювання своїх поглядів. В умовах воєнних дій соціальні мережі можуть бути важливим каналом для обговорення нагальних питань та висловлення емоцій. Важливо оцінювати їхній вплив на формування громадянської позиції та взаємодію з медіа. [38]

Розвиток медіаграмотності в умовах війни вимагає комплексного підходу. Освітні ініціативи мають зосереджуватися на формуванні критичного мислення та аналітичних навичок, а також на підтримці психологічної стійкості молоді. Освітні матеріали повинні бути доступними та враховувати актуальні виклики, що постають в умовах військових дій.

3.2. Формування інформаційної безпеки молоді: міжнародний досвід і українські рекомендації

В епоху кардинальних цифрових перетворень, основоположні демократичні засади, такі як свобода слова та самовираження, набули особливої вразливості. Величезний арсенал засобів інформаційного впливу використовується для негативного та згубного впливу на психологію, свідомість як окремих особистостей, так і суспільства в цілому. У цьому ключі розповсюдження радикальних ідеологій, зокрема терористичного спрямування, крізь цифрові канали, формує собою окрему загрозу.

Поряд з позитивними сторонами швидкого розповсюдження та якісної подачі правдивої інформації, ми спостерігаємо поширення методів та інструментів ведення ворожої пропаганди, психологічних маніпуляцій, спотворення реальності, розпалювання ворожнечі та інших негативних явищ. Ускладнюється задача захисту персональних даних та гарантування безпеки. В багатьох державах проблема протистояння інформаційним атакам, що супроводжують або передують терористичним актам, перетворилась на елемент загальнодержавних стратегій безпеки. Ця проблема торкається всіх

шарів населення, особливо молоді, яка, згідно з результатами багатьох досліджень, активно користується засобами масової інформації.

Згідно з даними ESPAD, обсяг часу, проведеного в мережі серед представників цієї категорії, варіюється від 4 до 7 годин щодня (54,9% молоді присвячують інтернету понад 4 години на добу). Відтак, молодь виступає найактивнішим користувачем інтернет-ресурсів, потужною рушійною силою поширення соціальних мереж та відеоплатформ, проте, беручи до уваги вікові психологічні особливості та відсутність достатнього життєвого досвіду, одночасно є найбільш вразливою групою до негативного впливу медіа. [40]

Актуальність теми медіаосвіти невинно зростає у глобальному масштабі, що обумовлено необхідністю формування навичок протидії деструктивним інформаційним атакам. Враховуючи підвищений інтерес молоді до медіа та потенційну небезпеку їхнього впливу на психіку, що знаходиться на етапі становлення, має сенс інтегрувати медіаграмотність у освітній процес.

Важливість медіаграмотності, як ключового елементу медіаосвіти, визнається беззаперечно. ЮНЕСКО підкреслює, що медіаграмотність - це і зобов'язання, і право споживача інформації, і що медіаосвіту слід інтегрувати в шкільну програму, систему професійного розвитку та неформальну освіту протягом усього життя. У їхній концепції медіаграмотність охоплює практичні вміння аналізу медіасередовища, критичне мислення, культуру споживання медіаконтенту, а також фундаментальні знання про те, як медіа впливають на наше мислення. Це стає надзвичайно важливим в контексті, коли терористичні групи експлуатують медіа як засіб для радикалізації та залучення молодих людей. [41]

Українські школи та виші мають нагальну потребу активізувати зусилля щодо розвитку медіаграмотності й здатності критично оцінювати інформацію серед молоді. Це питання є надзвичайно важливим для зміцнення демократичного суспільства, особливо з огляду на необхідність озброєння студентів та учнів інструментами для протистояння інформаційним атакам та маніпуляціям, що стають дедалі більш поширеними.

Підростаюче покоління потребує розуміння того, як виявляти та нейтралізувати шкідливий вплив, що виникає внаслідок інформаційно-сміслових війн, психологічних операцій та кібер-атак. Особливу загрозу становлять маніпулятивні матеріали, що возвеличують насильство, плекають ненависть або пропонують терористичні акти як "героїчні вчинки". Навчання критичному мисленню, розпізнаванню фейків та маніпуляцій – ключове завдання сучасних навчальних закладів.

Досвід провідних закордонних партнерів у сфері розвитку медіаграмотності для України, що наразі перебуває у стані війни, має надзвичайну вагу, тому ми звернемося до його більш детального вивчення.

Справедливо буде вважати, що медіаосвіта - це процес навчання, який має на меті розвиток медіаграмотності. Останню, відповідно, ми визначаємо як сукупність знань, навичок та методик критичного аналізу медіаконтенту, з усвідомленням:

- їхнього соціокультурного та політичного тла, навички свідомого споживання, поширення та продукування медіаконтенту;
- здатність взаємодіяти в медіасередовищі на креативній, легальній та етичній основі;
- вміння протистояти агресивним та деструктивним інформаційним атакам та захищати свій інформаційний простір.

Однією з перших країн, де медіаграмотність укорінилася в середній та вищій освіті, стала Велика Британія. Від моменту появи теоретичних засад медіаосвіти, їх було засновано на принципах рівноправності, свободи та взаємодії, а базовий підхід до викладання медіаграмотності інтегрував культурологічні, естетичні, семіотичні та етичні аспекти медіаосвіти. Основними цілями були визначені: розвиток здатності до сприйняття, аналізу та інтерпретації медійного контенту; формування критичного погляду та відповідальності у ставленні до медіапродуктів; покращення комунікативних навичок індивіда; самовираження особистості через медіа. [42]

З перебігом часу, на тлі загальної цифровізації та науково-технічного прогресу, роль медіаграмотності зростає. З'явилося розуміння її ваги в політичному контексті та здатності формувати погляди як окремих громадян, так і цілого суспільства. Медіаосвіта вийшла за межі культурно-естетичного поля та стала більш практичною, юридичною та політичною, а викладання медіаграмотності визначено пріоритетом на державному рівні.

Наприкінці двадцятого століття офіційні кола мали намір задіяти медіаграмотність заради власних політичних інтересів, намагаючись надати їй статусу, співрозмірного з математикою або історією.

Еволюція медіаграмотності на території Великої Британії протягом кількох десятиліть чітко узгоджувалась із політичним кліматом, суспільними трансформаціями та технологічним поступом. Нині усвідомлюється необхідність плекати "функціональну грамотність" поруч із "критичною грамотністю". Це передбачає набуття практичного досвіду споживання та безпосереднього створення медіа-контенту.

Медіаосвіта закріплена законодавством у кожному освітньому осередку, і її ключова мета – "озброїти споживача" для самостійного плавання в медійному просторі. Британські дослідники окреслюють медіаграмотність як вміння розуміти, продукувати та застосовувати медіа та засоби комунікації в різноманітних життєвих колізіях. Це розширене трактування медіаграмотності включає також здатність розпізнавати небезпечний ідеологічний контент, який може мати радикалізуючий або терористичний підтекст. Р. Вейлс та Д. Бекінгем презентують 57 таких ситуацій, до кожної з яких намагаються розробити практичні інструменти [43].

Необхідно наголосити на продуктивній взаємодії між Україною та Великою Британією у сфері поширення медіаграмотності. Спільно з партнерами розроблено та підтримується проект StopFake, мета якого – навчити виявляти та протистояти неправдивій інформації. За фінансової підтримки Великої Британії, за участі Міністерства освіти і науки України створені та функціонують курси з розвитку критичного мислення (проект «Вивчай та

розрізняй: інфомедійна грамотність»)), що покликані допомогти людям не реагувати на маніпуляції та пропаганду.

У Сполучених Штатах Америки медіаграмотність – це явище, що охопило широкі маси населення та перебуває у фокусі уваги кожної суспільної групи.

Вона вплетена в офіційну й неофіційну освітні системи, охоплює навчальну програму, позашкільну роботу та дозвілля; реалізується через різноманітні проекти й тематичні заняття. Цей процес відрізняється ресурсною, фінансовою та політичною підтримкою як від уряду, так і від громадськості. У країні існує національна асоціація викладачів медіаграмотності, яка об'єднує педагогічних працівників, щоб допомогти людям усіх вікових категорій розвивати необхідні навички у сфері медіа. До асоціації належать понад 600 освітян. [44]

Для України велике значення має шведський досвід, котрий демонструє передові здобутки у боротьбі з іноземною дезінформацією, водночас сприяючи високому рівню залученості населення до інтернету. Питанням медіаграмотності приділяється пильна увага на різних урядових рівнях: Державна медіарада, Управління шкільною освітою, Фонд Інтернету, Агенство з надзвичайних ситуацій та інші установи, основним завданням яких є організація просвітницької роботи.

Медіаграмотність у шведському контексті має прямий стосунок до розбудови демократичного суспільства, тому її опанування є обов'язковим для всіх громадян. У школах значна увага приділяється розвитку критичного аналізу, вмінню визначати достовірність джерел, відшукувати першоджерела, зіставляти дані з різних джерел, плюс розрізняти факти та власні оцінки.

Заходи щодо підвищення медіаграмотності нині чути з усіх боків: Державна медійна рада наростила зусилля для розпізнавання зображень, навчаючи розрізняти автентичні світлини від підробок. Шведська газета "Viralgranskaren" з 2010 року веде популярну рубрику, яка досліджує чутки, що ширяться світом, за схемою: "неповний факт – висновок без належного

підтвердження – світлина, що не відповідає змісту новини". Окрім того, створюються навчальні відео, що вчать протистояти пропаганді, і поширюються брошури з правилами споживання інформації з медіа.

Прикладом ефективної протидії пропаганді може слугувати освітній фільм "Єноти звідусіль". Його ввели до шкільної програми, щоб продемонструвати механізми пропаганди та її вплив на свідомість. У першому сегменті фільму показано "нашесть єнотів", що супроводжується нагнітаючими коментарями, тривожною музикою, похмурим колоритом та розмитими, затемненими кадрами. Другий ролик розкриває, чому перший є повністю сфабрикованим, аналізуючи використані маніпулятивні прийоми.

Швеція ставиться з усією серйозністю до інформаційних атак, розуміючи небезпечність легковажного ставлення до їх впливу на суспільство та державні інституції. Відтак, протидія мові ненависті визначена пріоритетним напрямком, що передбачає розвиток критичного мислення, здатність обґрунтовувати власну позицію, зберігаючи при цьому баланс між свободою вираження та персональною відповідальністю. Розвиток подібних вмінь сприяє упередженню радикалізації в молодіжному середовищі та знижує небезпеку втягування юнацтва у деструктивні або терористичні формування. [45].

Лідером у сфері медіаосвіти визнається Канада. Там медіаграмотність включено як невід'ємну частину навчальних планів з багатьох дисциплін. Наприклад:

- Англійська мова: аналіз, оцінка та створення відеоматеріалів рекламного характеру.
- Візуальне мистецтво: дослідження та розуміння творів образотворчого мистецтва.
- Особистісний розвиток: дослідження впливу медіа на емоційний та фізичний стан.
- Драматичне мистецтво: критичний розбір фільмів та телепередач, розгляд цілей авторів та методів маніпулювання аудиторією.
- Суспільствознавство: зіставлення зображень стародавніх культур та

цивілізацій в медіапросторі. [46].

Майже в усіх канадських провінціях працюють місцеві об'єднання медіаосвітян. Ці осередки влаштовують методичні зустрічі, друкують навчальні посібники з медіаграмотності та видають просвітницькі матеріали. Відомий канадський медіапедагог К. Воршоп підкреслює: «Медіа — це оточення, тож ігнорувати його було б нелогічно. Вивчати медіа варто з такою ж прискіпливістю, як і екологію» [46].

Наразі в Канаді спостерігається актуальна потреба у викладанні візуальної медіаграмотності, враховуючи, що відеоматеріали стали потужним знаряддям для генерування та поширення дезінформації, а також для маніпулювання громадською думкою. У 2020 році команда Visual Social Media Lab у співпраці з громадською організацією CIVIX запустила програму візуальної грамотності у 9 тисячах шкіл, що складає близько 70% від загальної кількості шкіл в країні. За програмою навчалися приблизно мільйон учнів. Освітня система має на меті розширити охоплення розробленої програми на всі школи та інші заклади освіти в Канаді.

Досвід країн-сусідів показує: виховання медіаграмотності та критичного мислення серед молоді — не просто модна тенденція в освіті, а й надзвичайно важливий компонент національної безпеки. В умовах, коли інформаційний тероризм стає дедалі нахабнішим, а інколи навіть замінює собою фізичні атаки, уряди країн світу активно впроваджують ці навички в освітні процеси. В Україні, де вже є деякі власні здобутки в цій сфері, надзвичайно важливим стає розробка стратегії підвищення розуміння молоддю терористичних загроз.

В умовах триваючої війни, гібридних загроз та масованого дезінформаційного наступу з боку Російської Федерації, формування в української молоді здатності до інформаційної стійкості стає вкрай важливим завданням. Молодь, як активний учасник соціальних мереж, новинних ресурсів та месенджерів, не тільки є об'єктом маніпулятивного впливу, але й потужним інструментом для відсікання інформаційних перекручувань. Тому, підвищення рівня поінформованості молодих українців стосовно загроз тероризму та

інформаційної безпеки потребує цілісного міжсекторального підходу, що поєднує державну політику, журналістську діяльність та активну участь молодіжного середовища.

Першочерговим завданням є перегляд освітніх підходів у школах та університетах. Рекомендовано розширення існуючих навчальних програм шляхом включення тем, що стосуються інформаційної гігієни, боротьби з дезінформацією, розвитку критичного мислення, медіаграмотності, а також специфіки інформаційних операцій терористичних організацій. Наприклад, програма "Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність" від IREX, реалізована з 2018 року, вже залучила понад 4 375 освітян та 1 873 загальноосвітні заклади по всій Україні. [47].

На рівні Міністерства освіти і науки України вже було докладено значних зусиль у цьому руслі. Зокрема, в інструктивно-методичних рекомендаціях на 2024/2025 навчальний рік наголошується на необхідності активніше інтегрувати питання інформаційної безпеки до ключових освітніх програм. В рамках Всеукраїнського експерименту МОН започаткувало пілотні шкільні програми, які розглядають питання кібергігієни, маніпуляцій у медіа, а також кризової комунікації в умовах надзвичайних обставин [47].

Особливої уваги заслуговує посібник «Громадянська освіта в умовах безпекових викликів і загроз», підготовлений Запорізьким національним університетом. У ньому представлено практичні приклади інтеграції тем тероризму та медіаграмотності в освітній процес. [48].

Центр стратегічних комунікацій у співпраці з Міністерством молоді та спорту України розгортає інформаційні кампанії, залучаючи платформи «Дія.Освіта» та «Фільтр», а також взаємодіючи з міжнародною програмою IREX («Вивчай та розрізняй»). Головне завдання – стимулювати розвиток критичного мислення серед молодих українців. [49].

У 2023 році розпочалася програма з медіаграмотності від Інституту освітньої рівності, що здійснюється у партнерстві з Shout Out UK. В рамках програми заплановано проведення вебінарів, організацію дебатів та

використання інтерактивних методів навчання. [50].

Окремо варто відзначити пребанкінг (prebunking), що постав з ініціативи Google, Jigsaw та Центру протидії дезінформації. Цей метод, завданням якого є попереднє розвінчування фейків, було адаптовано спеціально для молоді. У 2024 році в Україні було реалізовано кампанію пребанкінгу, яка розповсюдилась на YouTube, Facebook та Instagram [51].

Не менш актуальним є питання рекомендацій для медіа. Посібник, який має назву «Стратегічні комунікації для безпекових та державних інституцій», створений за підтримки Фонду імені Фрідріха Еберта, пропонує конкретні поради щодо запобігання ефекту паніки в новинах про тероризм, уникаючи ксенофобських висловлювань та стигматизації. [52].

Медійні джерела теж можуть виконувати просвітницьку функцію: пояснювати терміни, розкривати способи впливу, оприлюднювати аналітику, відеоогляди та репортажі, що сприяють глибшому розумінню інформаційного фону терористичних атак. Яскравим прикладом може бути серія сюжетів "Міфи війни", розроблена Суспільним мовником [52].

Не менш важливу роль може відігравати безпосередньо молодь. Вони можуть створювати власний контент: блоги, відео, подкасти, сторінки в соціальних мережах, присвячені фейкам, тероризму та критичному мисленню. Слід відзначити молодіжні ініціативи, на зразок "МедіаШколи" та "Фактчекінгу для молоді", які організовують тренінги та воркшопи з перевірки фактів та створення відповідального контенту. [53].

Посібник Ради Європи Compass пропонує більше двох десятків методик, щоб заохотити молодь до опору мові ненависті, маніпуляціям та радикалізації – використовуючи ігри, дебати, розбір новин. Матеріали посібника були адаптовані в Україні у рамках програми «Молодь за демократію» [54].

Крім того, важливим є залучення молоді до процесу ухвалення рішень, наприклад, через участь у молодіжних радах при ОВА, у консультаціях з МОН та реалізацію молодіжних ініціатив. Показовим прикладом цього може бути ініціатива «Впливай!» від Національної молодіжної ради України. [55].

Вчені та студенти мають змогу взяти участь у міжнародних програмах, зокрема, шляхом подання заявок на грантову підтримку від НАТО в рамках програми «Наука заради миру та безпеки». Цей проект досліджує питання тероризму та радикалізації, що поширюються у цифровому середовищі [56].

Отже, підвищення рівня інформаційної грамотності молоді у контексті терористичних загроз вимагає комплексного підходу. Мова йде про освітні ініціативи, вплив мас-медіа та активну участь самої молоді. Лише злагоджена взаємодія цих трьох компонентів допоможе сформувати у молодого покоління стійкість до інформаційних маніпуляцій та сприятиме становленню свідомого, критично мислячого суспільства.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було підкреслено ключову роль медіаграмотності та розвитку критичного мислення для забезпечення здатності молоді до інформаційного самозахисту в умовах гібридної війни та загроз тероризму. Вказано, що під час війни, де інформаційні атаки мають системний та психологічно-маніпулятивний характер, саме молодь є найбільш вразливою групою населення через активне використання медіа та брак досвіду. Водночас, було продемонстровано, що молоді люди здатні бути і дієвим противником поширенню неправдивої інформації та радикальних поглядів.

Розкрито суть медіакультури як невід'ємної частини інформаційної культури особистості, а також окреслено медіаграмотність як її основу, що дає змогу не тільки сприймати, але й критично оцінювати, аналізувати та генерувати медіаконтент. Розвиток цих навичок має стратегічне значення для національної безпеки. З огляду на ескалацію інформаційного тероризму та спроби радикалізації молоді, особливо в цифровому просторі, це стає надзвичайно актуальним.

Аналіз практик закордонних держав (зокрема, Об'єднаного Королівства, Швеції, Сполучених Штатів та Канади) засвідчив дієвість системної інтеграції медіаосвіти в шкільний, позашкільний та вищий освітні процеси. Виявлено, що

ця практика сприяє вихованню критично налаштованих громадян, які вміють чинити опір інформаційним загрозам у тому числі терористичного походження.

На додаток, було проаналізовано українські ініціативи, зокрема, впровадження програм МОН, платформ «Дія.Освіта», проєктів IREX, StopFake, кампаній пребанкінгу та громадських активностей, метою яких є формування медіаграмотності. Ці приклади демонструють здатність національної освітньої системи реагувати на виклики сьогодення.

Відтак, підвищення рівня обізнаності української молоді з питань тероризму має ґрунтуватися на розбудові системи медіаосвіти, впровадженні сучасних освітніх програм, міжвідомчій співпраці державних установ, а також залученні міжнародного досвіду. Саме такий підхід є ключем до формування молодого покоління, яке буде стійким до дезінформації, радикалізації та ідеологічного тиску.

ВИСНОВКИ

В рамках даної бакалаврської роботи було проведено всебічне соціологічне дослідження, мета якого – з'ясувати, як формуються погляди української молоді на тероризм в умовах сучасного інформаційного поля. Здобуті дані дали можливість не тільки краще зрозуміти особливості масової свідомості молоді стосовно цього питання, а й розробити низку практичних порад для державних органів, навчальних закладів та громадських організацій, що взаємодіють з молоддю. Висновки, сформовані на основі зібраного фактичного матеріалу та аналізу наукової літератури, підтверджують припущення, висунуті у вступі, і дозволяють визначити наукову та прикладну значущість дослідження.

Проведене опитування серед молоді віком від 16 до 25 років виявило, що ключовим джерелом формування розуміння тероризму є соціальні мережі та месенджери, такі як Telegram, Instagram та YouTube. Водночас, офіційні канали комунікації, на кшталт телебачення або державні інформаційні платформи, демонструють набагато менший вплив. Це вказує на першість цифрового простору як основного середовища формування соціальної реальності. Натомість, молодь здебільшого не перевіряє факти, що надійшли, не часто вдається до альтернативних джерел, та взагалі демонструє слабкі навички критичного аналізу при ознайомленні з чутливими питаннями безпеки. Це свідчить про те, що брак медіаграмотності пов'язаний з поверховим розумінням суті тероризму, страхами, збільшеною тривожністю, а подекуди навіть із розповсюдженням дезінформації.

Значний відсоток опитаних схильний пов'язувати терористичну небезпеку з інформаційними нападами, провокаціями та військовими діями Російської Федерації проти України. Цей образ тероризму складається не тільки через особистий досвід або офіційні оголошення, а й внаслідок інформаційно-психологічного впливу через новини, емоційні наративи, панічні звернення у

соціальних мережах. Це перегукується з ідеєю медіатизованого страху, яку висунули У. Бек та З. Бауман, які представляють сучасне суспільство як таке, що існує в умовах постійної невизначеності, де терористична загроза є одночасно реальною та сконструйованою.

Теоретична вага здобутих даних полягає в збагаченні наявних наукових знань щодо ролі інформаційного середовища у формуванні колективної свідомості молоді. Соціологічний аналіз явища тероризму крізь призму цифрової взаємодії дозволяє розглядати медіа не просто як транслятор інформації, а як важливий фактор формування політичних поглядів, емоційного сприйняття світу та моделей поведінки. Таким чином, медіадослідження, проведене в роботі, може бути застосоване для подальших наукових пошуків у сфері соціології масової свідомості, соціології ризику, інформаційної безпеки та молодіжної політики.

Практична цінність цього дослідження полягає у виробленні рекомендацій для збільшення інформаційної грамотності молоді. Відтак, пропонується збільшити медіаосвітній блок у шкільних та університетських навчальних програмах, включити блоки з критичного мислення в курси суспільствознавчих дисциплін, а також активізувати співпрацю молодіжних центрів з державними та громадськими організаціями, що працюють у сфері кібербезпеки. Окремо необхідно зосередитися на створенні цифрових інструментів, котрі дозволять оперативно визначати фейкову інформацію, яка розповсюджується для дестабілізації суспільства.

Отримані дані стануть у нагоді Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки під час формування інформаційної стратегії, розрахованої на молодь, з огляду на її чутливість до терористичної загрози на емоційному рівні. Також ці результати мають значущість для Міністерства освіти і науки України, зокрема для розробки освітніх програм з медіаграмотності та безпеки онлайн. Наведені висновки також будуть корисними для соціологічних і психологічних дослідницьких установ, які вивчають стійкість молоді до стресу, інформаційну гігієну, протидію

пропаганді та питаннями формування соціального капіталу.

Натомість, проведене дослідження має кілька методологічних застережень. Найперше, використана вибірка є цілеспрямованою та має кількісні обмеження, що не дозволяє поширювати висновки на всю українську молодь загалом. По-друге, онлайн-формат дослідження ускладнює доступ до тих молодих людей, які менш активно користуються цифровими технологіями. По-третє, дослідження не містить поглибленого якісного аналізу наративів, які поширюються в соціальних мережах.

Наступні дослідження науковців могли б зосередитись на порівняльному аналізі регіональних особливостей сприйняття загрози тероризму. Також було б доцільно вивчити уявлення про тероризм у молоді, яка належить до інших соціально-демографічних груп. Крім того, вартісні поглиблені дослідження, які б відстежували динаміку цих уявлень у посткризовий період, були б корисними. Актуальним залишається аналіз специфіки впливу різних цифрових платформ на радикалізацію молоді та формування екстремістських наративів.

Отже, проведене дослідження висвітлює багатогранний і багатошаровий характер уявлень української молоді про тероризм, вказує на центральну роль інформаційного простору у формуванні побоювань, поглядів та зразків поведінки, а також окреслює стратегічні орієнтири для розбудови безпечного, медіаграмотного і сталого молодіжного середовища в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тероризм в сучасній Україні [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.kdu.edu.ua/Documents/Terrorism%20in%20modern%20Ukraine.pdf>
2. Діордіца І. В. Поняття та зміст кібертероризму [Електронний ресурс]. – URL: <https://goal-int.org/ponyattua-ta-zmist-kiberterrorizmu/>
3. Грущинська Н. М. Тероризм – загроза національній безпеці та глобальна проблема сучасності [Електронний ресурс]. –URL: http://reposit.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/22907/1/Advanced_training_UzhNU.pdf
4. Данько Ю. А., Білоцерківська Н. Г. Тероризм у сучасному суспільстві: основні поняття та характеристики [Електронний ресурс]. –URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/3421>
5. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180. –URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
6. Організація Об'єднаних Націй. Декларація щодо заходів боротьби проти міжнародного тероризму: доповнення до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 49/60 від 9 грудня 1994 року.
7. Середа В. В., Серкевич І. Р. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія: монографія [Електронний ресурс]. –URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/840>
8. Мокляк В. В. Сучасний тероризм як соціальне явище: сутність та форми прояву // Проблеми законності. – 2016. – Вип. 135. – С. 147–156. –URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2016_135_17
9. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. – London: SAGE Publications, 1992. – 260 p.

10. Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge: Polity Press, 2000. – 228 p.
11. Bauman Z. Liquid Fear. – Cambridge: Polity Press, 2006. – 152 p.
12. Загальні настрої українців під час війни (листопад–грудень 2024) [Електронний ресурс]. – URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/gen_opinion122024.html
13. Прийняття українцями безпекових угод [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&id=1419&lang=ukr&page=1>
14. World Values Survey [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>
15. Герасименко К. С. Сучасні ознаки загроз «інформаційного тероризму» // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 162–166. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_3_26
16. Яцик Т. П. Особливості інформаційного тероризму як одного із способів інформаційної війни // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2014. – № 2. – С. 55–60. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_2_10
17. Леонов Б. Д. Тероризм в аспекті діяльності засобів масової інформації // Журнал “Інформація і право” № 1(10)2014 [Електронний ресурс]. – URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/272430>
18. Хом’як О. Вплив медіа-інформаційного тероризму на масову свідомість в українському суспільстві [Електронний ресурс]. – URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17966/1/44_Khomiak.pdf
19. Буяк Б. Молодь як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства // Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]. – 2007. – Вип. 36. – С. 198–209. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2007_36_22
20. Участь молоді в процесах реформування держави: щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2017 року). – Київ:

- Офіційний вісник Президента України, 2018.
- 21.Ступак О. Молодь як соціально-демографічна група // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. – 2021. – Т. 1, № 1 (100). – URL: https://journals.snu.edu.ua/index.php/DOMTP_SNU/article/view/484
 - 22.Bartosh O. Social Risks for the Youth in the Dynamics of Ukrainian Society [Електронний ресурс]. – URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46955/3/Social%20risks.pdf>
 - 23.Дроздова М. А. Соціальні уявлення молоді про безпеку та небезпеку // Психологічні науки. – 2019.
 - 24.Савченко С. В., Курило В. С. Інформаційна війна Росії проти України: соціокультурний контекст розвитку освіти та шляхи спротиву [Електронний ресурс]. – URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4238/3.pdf?sequence=1>
 - 25.Вплив інформації на молодь: ризики та можливості [Електронний ресурс]. – URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/434/435>
 - 26.Курило В. С., Савченко С. В., Караман Л. О. Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України: монографія. – Київ: Талком, 2018. – 240 с. – URL: <http://hdl.handle.net/123456789/2949>
 - 27.Основи демократії: навч. посіб. / За заг. ред. А. Колодій. – Київ: Ай Бі, 2004. – 668 с.
 - 28.Shmalenko I., Ueftieni N., Semenets-Orlova I. Impact of Social Media Influencers on Public Policy and Political Discourse // International Conference on Social Science, Psychology and Legal Regulation. – 2021. – P. 88–93. – Atlantis Press. – URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/spl-21/125966697>
 - 29.Грек О. М. Медіасередовище та його вплив на емоційну сферу підлітків [Електронний ресурс]. – URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/9866>

30. New Europe Center. Українське покоління Z: цінності та орієнтири. – 2017.
– URL: https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf
31. Pew Research Center. What Makes Life Meaningful? Views From 17 Advanced Economies. – 2021. – URL: <https://www.pewresearch.org/global/2021/11/18/what-makes-life-meaningful/>
32. Найдьонова Л. Рефлексивна психологія територіальних спільнот: монографія. – 2016. – URL: <https://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/mon.pdf>
33. Інформаційна культура та її складові [Електронний ресурс]. – URL: <https://ukped.com/informatyka/627-informatsijna-kultura-ta-ii-skladovi.html>
34. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – URL: <https://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Анцепція-медіаосвіти.pdf>
35. Білоусенко О. Медіаграмотність є однією з основ демократії [Електронний ресурс]. – URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/29780/2022-07-04-mediagramotnist-ie-odnoieyu-z-osnov-demokratii>
36. Дацюк А. Збройні етнополітичні конфлікти та національна безпека держави: теоретико-методологічні дослідження // Людина і політика. – 2004. – № 5. – С. 3–16.
37. Ульянов К. Броньований розум. Бойовий стрес та психологія екстремальних ситуацій. – Київ: УкрСІЧ, 2020. – 304 с.
38. Петрінко В. С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці: навчальний посібник. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. – 360 с.
39. Cambridge Dictionary. Fact-checking [Електронний ресурс]. – URL: <https://dictionary.cambridge.org>
40. UNICEF. ESPAD 2019 [Електронний ресурс]. – URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/2521/file/ESPAD_2019_ukr.pdf
41. UNESCO. Five Laws of Media and Information Literacy [Електронний

- ресурс]. – URL: <https://cutt.ly/0GRwLTi>
- 42.Аналіз закордонного досвіду формування медіаграмотності молоді [Електронний ресурс]. – URL: <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/89>
- 43.Wallis R., Buckingham D. Media Literacy: the UK’s Undead Cultural Policy // International Journal of Cultural Policy. – 2016. – URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286632.2016.1229314>
- 44.Національна асоціація медіаосвіти: об’єднання освітян для просування медіаосвіти [Електронний ресурс]. – URL: <https://namle.net/>
45. Івончик А. І ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ АТАКАМ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ - 2020. – С. 82–85 [Електронний ресурс]. – URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020_II_Mizhnarodna_naukovo-praktichna_konferentsiya_Zaluchennya_patriotichno_aktivnoyi_molodi_do_rozvitku_gromadanyaskogo_suspilstva_yak_chinnik_sotsialnyi_bezpeki.pdf#page=84
- 46.Worsnop C. Screening Images: Ideas for Media Education. – Mississauga, Ontario: Wright Communications, 1994. – 164 p.
- 47.IREX в Україні – «Вивчай та розрізняй» [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.irex.org/project/learn-discern>
- 48.ЗНУ. Громадянська освіта в умовах безпекових викликів: посібник. – 2023.
- 49.Міністерство культури та інформаційної політики. Платформа «Фільтр» [Електронний ресурс]. – URL: <https://filter.mkip.gov.ua>
- 50.Shout Out UK / Інститут освітньої рівності [Електронний ресурс]. – URL: <https://shoutoutuk.org>
- 51.Google & Jigsaw. Кампанія пребанкінгу в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <https://ukraine.googleblog.com/2024/07/google-jigsaw.html>
- 52.FES Ukraine. Стратегічні комунікації для безпекових інституцій [Електронний ресурс]. – URL: <https://fes.kiev.ua>
- 53.МедіаШкола. Фактчекінг для молоді: тренінги громадських організацій.

- [Електронний ресурс]. – URL:
https://ms.detector.media/internet/post/35807/2024-08-09-pruf-faktchekingovyy-proiekt-dlya-pidlitkiv-vid-kunsht-ta-irex-v-ukraini/?utm_source
- 54.Compass. Ради Європи [Електронний ресурс]. – URL:
<https://www.coe.int/uk/web/compass>
- 55.НМРУ – ініціатива «Впливай!» [Електронний ресурс]. – URL:
<https://nycukraine.org>
- 56.NATO SPS Programme [Електронний ресурс]. – URL:
<https://www.nato.int/cps/en/natolive/85209.htm>

Анотація

Вплив інформаційного середовища на уявлення української молоді про тероризм в сучасному світі

Робота присвячена аналізу уявлень української молоді про тероризм у контексті інформаційного простору та глобальних викликів. Метою дослідження є з'ясування того, як засоби масової інформації, соціальні мережі та державна політика формують ставлення молоді до терористичних загроз, а також визначення шляхів підвищення медіаграмотності.

У першому розділі проаналізовано поняття тероризму з правової, соціологічної та політичної перспектив. Визначено основні його типи (політичний, релігійний, інформаційний) та розкрито роль тероризму як елементу масової свідомості. На основі теорій Ульріха Бека та Зигмунда Баумана показано, що терористична загроза у сприйнятті суспільства значною мірою конструюється під впливом медіа. Розглянуто, як інформаційні ресурси впливають на відчуття страху, особливо серед молоді, яка є найбільш вразливою до маніпулятивного контенту.

У третьому розділі зосереджено увагу на проблемах медіаграмотності та критичного мислення серед української молоді. Визначено, що в умовах інформаційної війни та збройного конфлікту медіаграмотність є ключовим чинником для збереження інформаційної безпеки. Розглянуто успішні приклади з інших країн (Велика Британія, Швеція, США) та окреслено можливості адаптації їхнього досвіду в українських умовах. Також сформульовано практичні рекомендації для освітніх інституцій, держави та самих молодих людей. Перспективи подальших досліджень полягають у проведенні порівняльного аналізу медіаспоживання в різних соціальних групах, а також у вивченні ефективності конкретних програм з медіаграмотності в Україні.

Ключові слова: тероризм, українська молодь, масова свідомість, інформаційне середовище, медіаграмотність, соціальні мережі, критичне мислення.

Abstract

The Impact of the Information Environment on Ukrainian Youth's Perception of Terrorism in the Modern World

This thesis is devoted to the analysis of Ukrainian youth's perceptions of terrorism in the context of the contemporary information environment and global challenges. The aim of the study is to explore how mass media, social networks, and national policy shape young people's attitudes toward terrorist threats, and to determine effective ways to improve media literacy.

The first chapter analyzes the concept of terrorism from legal, sociological, and political perspectives. It identifies the main types of terrorism (political, religious, informational) and reveals its role as an element of mass consciousness. Drawing on the theories of Ulrich Beck and Zygmunt Bauman, the study shows that the threat of terrorism is largely constructed under the influence of media. It examines how information sources impact fear perception, particularly among youth, who are most vulnerable to manipulative content.

The third chapter focuses on the challenges of media literacy and critical thinking among Ukrainian youth. It concludes that in the context of information warfare and armed conflict, media literacy is a key factor for maintaining information security. Successful international practices—such as those implemented in the United Kingdom, Sweden, and the USA—are analyzed, with recommendations for their adaptation to the Ukrainian context. Practical recommendations are also provided for educational institutions, state institutions, and the youth themselves.

Prospects for further research include comparative analyses of media consumption across different social groups and the study of the effectiveness of specific media literacy programs in Ukraine.

Keywords: terrorism, Ukrainian youth, mass consciousness, information environment, media literacy, social media, critical thinking.